

УДК 37.013:001.101

Сватко Ю. І.

КОНФЛІКТ У ДЗЕРКАЛІ ЛІНГВООНТОЕПІСТЕМОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ¹: ЗА ЛАШТУНКАМИ «БРАНИ» МІЖ АХІЛЛОМ І АГАМЕМНОНОМ, АБО СЛОВО ПІСЛЯ ВСТУПУ*

Стаття підсумовує серію досліджень автора, присвячених теорії конфлікту, або конфлікту як предмета знання. Написана в рамках міждисциплінарного підходу, вона об'єднує теоретичні засади і прикладний інструментарій філософії, лінгвістики, семіотики, історії та когнітивних наук для надання сучасним конфліктологічним студіям статусу строгого вивідного знання з належним поняттєвим апаратом.

Стаття є розгорнутим покроковим автокоментарем до процедурних питань експертизи конфлікту, у фокусі якої вдруге опиняється «гнівний» конфлікт між Ахіллою і Агамемноном в «Іліаді» Гомера – один із модельних конфліктів європейської цивілізації. Автор здійснює рефлексію щодо власного дослідницького досвіду, аби пояснити етапність, каузальне і телеологічне обґрунтування, поняттєве та інструментальне забезпечення, загальну траєкторію аналітичної думки на першому етапі лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту, що завершується відповіддю на питання «Чи можна кваліфікувати певний – аномальний щодо можливого порозуміння – стан справ як конфлікт?».

У статті визначено дев'ять «кроків» – ідентифікаторів конфлікту: 1) тематизування звичного і вихідного щодо можливого конфлікту «станів справ» на тлі обставин-сирконстантів – спільних для обох станів складників прототипічної ситуації; 2) визначення рівня «нормальності» / аномальності останніх; 3) уточнення характеру зафіксованих аномалій з огляду на історичні факти культури – прецеденти, правила, заборони; 4) локалізація предметних галузей знання для інтерпретації прототипічної ситуації та її складників; 5) визначення «провідників» – інструментів «потрапляння до знання»; 6) проблематизація знання у «приватних» розуміннях акторів – прямих учасників обох «станів справ» на тлі сирконстантів прототипічної ситуації; 7) градування «приватних» розумінь на шкалі становлення розуміння; 8) зонування «приватних» розумінь на шкалі становлення розуміння з огляду на «зону конфлікту» (= суперечності «приватних» розумінь); 9) ідентифікація конфлікту.

Ключові слова: лінгвоонтоепістемологічна експертиза конфлікту; знання, розуміння; тема, теза, проблема, проблематизація; історія, картина світу, стан справ, прототипічна ситуація, сирконстанти; шкала розуміння; Іліада, Ахілл, Агамемнон.

¹ Цей фрагмент назви статті відсилає до того варіанта перекладу заголовка відомого тексту Дж. Лакоффа «Мислення у дзеркалі класифікаторів» ("Classifiers as a reflection of mind"), що був запропонований у XXIII томі «Когнітивні аспекти мови» нині вже напівлегендарної радянської серії «Нове в зарубіжній лінгвістиці» [10]. Натомість, за всієї поваги до видатного американського вченого, сам автор статті зовсім не упадає перед загальнометодологічним апаратом когнітивних досліджень другої половини XX ст. із їхнім – надмірним для нього – психологізмом (і взагалі емпіричним «навантаженням»), працюючи в зовсім іншій світоглядній і концептуальній парадигмі.

*Статтю подано в авторській редакції.

Вступ I: традиційний, або *Vivere est expectare*²

Відкриття починається з осягання аномалії...³
Т. Кун. Структура наукових революцій [9, с. 80]

Минулого року, завершуючи свою статтю «Гнів, богине, услав Ахіллеса, Пелеєва сина», або Вступ до онтоепістемологічної експертизи одного «гнівного» конфлікту», розміщену згодом у цій-таки серії «Наукових записок НАУКМА» задля ілюстрації деяких методологічних засад запропонованого мною раніше варіанта загальної теорії конфлікту [40], я не без задньої думки зауважив: «Мовлено, звісно, не все – вступ є вступ» [29, с. 15]. Малося на увазі, що, визначившись із загальною хронологією чи не найгучнішого (прото)європейській історії «гнівного» розбрату та давши вичерпні пояснення в питанні щодо ідентифікації відомих аномальних стосунків між вождями данаїв Ахіллом і Агамемноном саме як конфлікту⁴, можна було надалі переходити до:

- 1) покрокового опису його власного – смислового – становлення;
- 2) його ж – зафіксованих в «Іліаді» – буттєво-знаттєвих рівнів⁵;
- 3) його специфічної мови;
- 4) задіяних у ньому засобів аргументації та інформаційного забезпечення;
- 5) зафіксованих Гомером інструментів / способів його розв'язання⁶.

Залишалось тільки дочекатися слушної нагоди.

Нині автору, здавалось би, випала щаслива можливість повернутися до цієї великої теми, аби

нарешті довести справу до логічного кінця. Натомість у старого, начебто завершеного матеріалу несподівано для мене в рамках сюжету «**НОРМА І АНОМАЛІЯ**» виявилася своя, на перший погляд, непоясненна інтуїтивістика і своя прихована логіка, що висунуло на передній план цікаве завдання: спробувати відрефлексувати попередній дослідницький досвід, аби чіткіше зрозуміти й пояснити етапність, каузальне і телеологічне обґрунтування, поняттєве та / чи інструментальне забезпечення – саму загальну траєкторію аналітичної думки на першому етапі лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту.

І – довелося пригальмувати. Пригальмувати задля нових, вкрай важливих подробиць, що, як мені ввижається сьогодні, можуть у ХХІ ст. знову повернути нас до тієї чудової герменевтичної практики, яка в лагиномовній ученій традиції мала назву *commentarii*, або нотаток, тлумачення, і яка вміла актуалізувати старе знання задля пояснення сучасного стану речей. Тільки в цьому випадку йдеться саме про автокоментар, коли автор-дослідник свідомо обіймає стосовно самого себе позицію спостерігача, щоб продемонструвати своєму читачеві, з якою мірою очевидності, інтелектуальної прозорості та логічності, завдяки якому інструментарію досягнуто попередньо оприлюднений ним науковий результат. Втім, про всю цю «кухню» докладніше – своїм ладом. Тож – у путь!

Вступ II: поетичний, або *Двері в п'їтмі*

Ненормативне явище спантеличує.

Н. Д. Арутюнова. Аномалія і мова
(До проблеми мовної «картини світу») [3, с. 5]

Ми почнемо цю – загалом цілком прикладну – розмову щодо упрозорення, специфікації та ідентифікації, ширше – «нормалізації», процедур першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту із зовні нескладного поетичного тексту. Він належить перу класика американської поезії ХХ ст. *Роберта Фроста*. Назва цього розділу «Двері в п'їтмі» (англ. “The Door in the Dark”) позичена саме в нього. Тобто без автора цих, як він сам колись обмовився, «миттєвостей істини й гармонії на тлі хаосу» нам тут ніяк не обійтись.

[Принадібно зазначу: завдання вноормування засад і процедур лінгвоонтоепістемологічної, мовно-буттєво-знаттєвої, експертизи конфлікту як своєрідної комунікативної «аномалії» [34, с. 73] свого часу захопило мене саме перспективою

² Жити означає очікувати (лат.).

³ Матеріалами для епіграфів я найперше завдячую тексту одного з найкваліфікованіших лінгвістів останньої чверті ХХ ст. Н. Д. Арутюнової «Аномалія і мова (До проблеми мовної “картини світу”)» [3], де автор тонко дослідила суттєві аспекти взаємодії норми й аномалії.

⁴ Власне, в запропонованій автором статті системі координат зазначений фрагмент дослідницького шляху варто визначити як перший етап онтоепістемологічної (нині я волів би казати «лінгвоонтоепістемологічної») експертизи конфлікту, де отримується принципова відповідь на ключове питання: «Чи можна кваліфікувати певний, так чи інакше аномальний щодо можливого порозуміння, стан справ як конфлікт?». Ідеться про ідентифікацію потенційно конфліктної ситуації на достатньо детально репрезентованій мною в [29; 34; 40; 42] шкалі становлення (по)розуміння як а) в аспекті виразу (пор. шкалу «мир ↔ війна» – в уточненому вигляді: мир – з(ла)года – розбжність – незгода – конфлікт – війна [29, с. 12]), так і б) в аспекті смислу (пор. шкалу «очевидність ↔ протилежність»: гранична *resp.* умоглядна очевидність – тотожність – відмінність – різниця – суперечність – протилежність [40, с. 4, 8]). Щодо стосунків семантичних полів конфлікту та аномалії – див. дещо докладніше у [34, с. 73].

⁵ Ідеться про онтоепістемологічні рівні конфлікту – див. докладно в [40, с. 12–19].

⁶ На цьому етапі дослідження я вважав би доречним визначити окреслений фрагмент шляху як другий етап лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту, який має дослідити історію конфлікту – як історію його а) становлення, б) розуміння і в) можливого розв'язання.

відповіді на вихідне питання конфліктознавства⁷. Щодо ситуації, яка, сказати б, «перебуває під підозрою», воно, здається, виглядає так: «Що перед нами – розбіжність, незгода, конфлікт чи війна⁸?». Годі й казати, що значення правильної відповіді – в тому числі для обрання ефективної моделі поведінки «в зоні конфлікту» – важко переоцінити.]

Отож, звернімося до тексту Фроста (спочатку буде наведено сам оригінал, потім – мій майже буквальний переклад, а далі – стислий коментар до нього), аби згодом дістатися до суті справи.

The door in the dark

In going from room to room in the dark,
I reached out blindly to save my face,
But neglected, however lightly, to lace
My fingers and close my arms in an arc.
A slim door got in past my guard,
And hit me a blow in the head so hard
I had my native simile jarred.
So people and things don't pair any more
With what they used to pair with before
[50, с. 222].

Переклад «у виконанні» автора цієї статті виглядає так:

Двері в п'яті

З покою в покій, крок за кроком, в тьмі,
На дотик, всліпу – зберегти б лице!..
Зневажив я дешицу: от би в цей
Час пальці і руки з'єднать мені.
Заслін мій здолали двері тонкі
І в лоба зацідили навпрямки –
Й струснулися звичні зв'язки.
Тож людям й речам вже повік не зійтись
Із тими, хто був їм до пари колись.

Коментуючи цей текст з огляду на тему статті, найперше зазначу: запропонований тут поетом образ дверей має, принаймні, потрібний смисл.

⁷ Я свідомо використовую на цьому етапі «історії ідей» термін «конфліктознавство», а не більш звичну для публіки «конфліктологію» з огляду на однотипні міркування Ю. В. Рождественського щодо культурознавства. На початку свого «Вступу до культурознавства», слушно зазначивши, що частину слова «-логія» зазвичай пов'язують «із таким типом знання, коли на підставі наявних даних і логічної структури певного знання можливі дедуктивні висновки», знаний фахівець із класичної філології надалі зауважує: в ученнях щодо культури дедукція, надто ж строга дедукція, допоки «неможлива». Й уточнює: «В цих науках головне не строга дедукція, а ерудиція щодо предмета» [25, с. 3]. Саме так, на мою думку, нині стоїть справа і щодо «емпірично переобтяженої» науки про конфлікт, де прискіплива увага до фактажу та мистецтво побудови аналогій явно беруть гору над дослідженням втіленого тим фактажем смислу. Тож продукovanі автором статті «конфліктоорієнтовані» дослідження останнього десятиріччя – свідомо спроба перейти від конфліктознавчих розвідок до конфліктологічного аналізу, забезпечивши останньому статус строгого вивідного знання.

⁸ Див. виноску 4.

Із одного боку, двері – це вихід із полону п'ятми, де блукає ліричний герой Фроста. Водночас вони позначають вхід до іншого, можливо, безпечнішого простору життя. Проте, кінець кінцем, вони самі є найреальнішою з аномалій-небезпек, що її Фростів герой так і не оминув, розплавившись за власну нетямущість не лише шишаком на лобі, а й утратою звичних світових зв'язків.

Зголосімося: в цьому сенсі наріжне питання щодо ідентифікації певної лінгвоонтоепістемологічної ситуації саме як конфлікту дуже схоже на такі двері.

Правильно відповідаючи на нього, ми лишаємо позад себе п'ятму незнання чи смислової нерозрізненості у площині сумірних понять (розбіжність, незгода, війна *etc.*), аби... аби просуватися до власне буттєвих характеристик конфлікту, його специфічної мови й обумовлених ними можливостей його розв'язання. Натомість, перечебившись через цей пробний камінець, ми наражаємося на невеселу перспективу – розтрити спантелічену голову в марному прагненні побачити в дійсності те, чого там напевно нема. Тож, замість того аби безладно хапати руками пусте повітря, зосередимося на точних вказівних жестах і процедурах.

Вступ III: процедурний, або *A capillis usque ad ingues*⁹

Норма й аномалія не роз'єднані глухою стіною.
Н. Д. Арутюнова. Аномалія і мова
(До проблеми мовної «картини світу») [3, с. 3]

У процедурному плані важливо для початку відтворити вихідне визначення конфлікту – визначення «по суті», в його понятті, власне в аспекті знання.

[Відразу – вкотре – про очевидне. Саме по собі знання є нейтральним до життя – і виключно завдяки цій його принциповій нейтральності тільки й можна знаттєво пояснити в житті геть усе незалежним від будь-яких привхідних обставин / буттєвих подробиць чином. Тож двійка як така у формулі « $2 \times 2 = 4$ » у своїй «двійкості» ніяк не обмежена конкретними парами олівців, столів, яблук *etc.*, але сама зразково й безальтернативно відміряє цю парність. Ось і визначення конфлікту в його понятті зовсім не нагадує різноманітні у своїй сліпій і заплутаній конкретності *resp.* аномальності конфлікту «реального життя» з їхніми фактичними проблемами, суперечками чи учасниками. Натомість воно їх саме по ояснює – й тим у н о р м о в у є їхню видиму тлумачну аномальність, звертаючись безпосередньо до самої ідеї конфлікту як такої.]

⁹ Тут – від голови до п'ят (лат.).

Отже, після чи не десятирічної серії статей про загальнометодологічні, лінгвістичні, риторичні, управлінські, інформаційні, логічні та власне філософські проблеми дослідження конфлікту, результатом чого стало відкриття, визначення і порівняльний опис **КОНФЛІКТНОЇ СФЕРИ БУТТЯ** як такої, – так ось, за підсумками цієї дослідницької практики я запропонував визначення конфлікту як **СТАНОВЛЕННЯ РОЗУМІННЯ В АСПЕКТІ СУПЕРЕЧНОСТІ** [42, с. 5]¹⁰.

Тут ідеться про таку епістемологічну ситуацію, коли одне розуміння стикається з іншим і фіксує його не як щось *абсолютно* інше, «інше» як *таке*, а як інше *відносно*, інше саме щодо нього, першого за ліком, розуміння¹¹. То є один із «нормальних» моментів *(не)очевидності* розуміння взагалі.

*[(Не)очевидності для кого? Звісно, для іншого – того, хто причетний до цього розуміння, тобто відтворює, увиразнює його на собі – як на «іншому»]*¹².

Проте що ж таке саме розуміння? Як воно пов'язане зі знанням?

Найперше звернімо увагу на цікаву деталь: у чистому знанні нічого, крім самого знання, нема, власне – нема ніякого «не-знання». В цьому сенсі точна відповідь на питання: «Чи є це знання по суті?» – очевидна. Воно – своє¹³.

На відміну від чистого знання, знання як тако-го, наше, людське, знання завжди *«чесь»* – тому воно й «наше». І це «чесь» нараз додає до чистого знання ще децицію. Відтепер то є саме знання, що відстоїть від чистого знання *«на величину розуму його носіїв»* – у тому числі й нас із вами, люб'язні читачі. Таке *авторське* *resp.* «*приватне*» за своєю природою «знання щодо знання», тобто так чи інакше *втілене (відтворене)* знання [40, с. 7–8], або ще – увиразнений для-іншого синтез знання й не-знання [40, с. 10], і є **розумінням**.

Тобто розуміння – це той специфічний момент знання, де знання як таке *проблематизується* перед лицем «іншого», стає проблематичним, чи **ЗНАННЯМ-ПРОБЛЕМОЮ**¹⁴. *[ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ бо і є фактом проблемного, в тому числі суперечного, тлумачення, і ширше – розуміння, наявного знання.]* Якщо ж іще й саме розуміння проблематизується *іншим* йому розумінням, ми маємо говорити про справжню «проблему проблем» – становлення розуміння на *іншому* розумінні, або порозуміння. Тут проблематизувати будь-яку тему означає продемонструвати можливості її **різноманітного** розу-

міння¹⁵. Коли ж ці розуміння не просто різноманітні, а *суперечні*, на нас чекає справжній **КОНФЛІКТ**.

З огляду на ці важливі міркування загально-епістемологічного порядку остаточно упрозорюються окремі реперні точки першого етапу лінгвоонто-епістемологічної експертизи конфлікту. Цей етап пов'язаний із відповіддю на питання, з якого ми почали нашу розмову: «Чи можна кваліфікувати певний – так чи інакше аномальний щодо порозуміння – стан справ саме як конфлікт?». Точна відповідь на нього, – звісно, поза межами чистого інтуїтивізму на рівні дотеоретичних *resp.* феноменологічних «уздрінь» – передбачає врахування таких, принаймні *дев'яти*, важливих процедурних моментів:

1) узгоджене **ТЕМАТИЗУВАННЯ**, або **УПРЕДМЕТНЕННЯ**, звичного і вихідного щодо можливого конфлікту «СТАНІВ СПРАВ» на тлі супутніх / спільних для них обох **ОБСТАВИН** у вигляді «нульової» (в термінах *policy-аналізу*) *resp.* **ПРОТОТИПІЧНОЇ СИТУАЦІЇ**¹⁶ як **ПРЕДМЕТА ПОВІДОМЛЕННЯ**, проблематизованого в тезі, що – залежно від його «прописки» в часі – далі доводиться через апеляцію до:

а) відповідного зазначеним «станам справ» і ситуації **ЗНАННЯ**¹⁷;

б) деталізованого опису цих і суміжних «станів справ» і ситуацій¹⁸;

в) аналогічних «станів справ» і ситуацій¹⁹;

2) **визначення** рівня «**НОРМАЛЬНОСТІ**» / аномальності («відхилення») прототипічної ситуації на підставі її реальної / сумнівної²⁰ (не)співмірності з межами заведеного *resp.* традиційного (стереотипно-регулярного) **ПОРЯДКУ РЕЧЕЙ / СПРАВ** [3, с. 9], інакше – **ладу**, з огляду на граничні / проміжні параметри етосу (звичаю)²¹ і / чи «пакувальні»

¹⁵ Див. примітку 4.

¹⁶ У термінах звичної для сучасних когнітивних наук системи категоризації дійсності. Пор. [10, с. 34–45; 38, с. 25–29; 48, с. 81, 114].

¹⁷ Таке знання в імовірному аспекті передбачає осягнуте в *логіці* звичне минуле.

¹⁸ Такий опис у ймовірному аспекті передбачає осягнуту в *ампліфікації* сучасність, що стає.

¹⁹ Такий розгляд у ймовірному аспекті передбачає осягнуте у *прикладях* очікуване майбутнє.

²⁰ Сумнівність тут означає ймовірність. Пор., втім, вимагання істинності тези у риторичі, де ця істинність трактується як *віра* в неї з боку мовця. Згадаймо й Аристотеля: «... [радитися можна]... лише щодо тих (“благ і зол”. – Ю. С.), які можуть і бути, й не бути» [2, с. 26–27^(1359a)].

²¹ **Звичай** (*д.-гр.* ἔθος) фіксує норму в усному, отже, обмеженому у просторі й часі (= звичасвому *resp.* місцевому) праві. Передусім він стосується норм (правил) мовленнєвого етикету. Останні найперше «дані у фольклорних текстах» [26, с. 20]. Взагалі фольклор як різновид дописемного усного мовлення належить до видів усної словесності, що забезпечує усне керування суспільством на підставі неписаного закону («правди») через багатократні промови, – й таке опертя на **МЕХАНІЗМ ПОВТОРУ** робить його відповідальним за поширення знання. Фольклорні твори, що покликані зберігати і поширювати знання про місцеві звичаї завдяки спеціальним знакам, дотичним до прогностичних операцій з оцінки «нормальності» ситуації (пор. **ПРИКРЕТІ – ЗНАМЕННЯ – ВОРОЖЬБ**) [25, с. 35–36], утворюють паремічний фонд мови – **прислів'я** і **приказки**. Тут зафіксовано **ФАКТИ** культури щодо ефективного ведення справ місцевими спільнотами (пор. родина, рід, плем'я), в які усна словесність зазвичай і об'єднує людей [25, с. 35]. Це **правила, прецеденти і заборони** (див. далі). Пор. норму щодо переваги слухання над говорінням («Слово – срібло,

¹⁰ Див. категоріальне визначення суперечності далі – в табл. I.

¹¹ Така собі «*не-двійка*» на тлі первинної *двійки*, про яку ми щойно побіжно згадували.

¹² І ця **неочевидність** передбачає відстань, дистанцію, наявність **СМИСЛОВОГО ПЕРЕХОДУ** (*transcensus*) не лише між знанням і розумінням, а саме, сказати б, між розумінням-I і розумінням-II [40, с. 10–11], отже – необхідність спеціального **СМИСЛОВОГО ПОЯСНЕННЯ**.

¹³ Отже, знання найперше є **самостійним**. Тому, коли знання зустрічається з не-знанням, воно фіксує що зустріч саме як знання. Але то є знання особливе – справжнє «знання про не-знання».

¹⁴ Див. точне визначення **ПРОБЛЕМИ** далі – в табл. I.

щодо нього проблематизовані маркери семантичних полів:

а) 'ОБСТАВИНИ-СИРКОНСТАНТИ' [47, с. 139–142] – час²², місце / розташування²³, причина²⁴, умова²⁵, мета²⁶, образ / спосіб дії²⁷, міра / ступінь (ізоморфізм *resp.* аналогізація²⁸, (дис)баланс²⁹ *etc.*)³⁰;

б) 'ПОЧУТТЯ («ПАФОС»)' – радість, ненависть, гнів³¹ *etc.*;

в) 'МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ РЕГУЛЯТИВИ':

➤ **НОРМИ** – загальні розумні засади життя, правила, закони *etc.*³²;

➤ **ЦІННОСТІ, ІДЕАЛИ** – справедливість³³, співжиття³⁴, безпека³⁵ *etc.*;

мовчання – золото!» [27, с. 113] і традиційне повідомлення, що сигналізує про її порушення (аномалію): «Не перебивай (-те) мене!».

²² Пор. відому реакцію батьків на адресу неповнолітньої дитини: «Щось ти сьогодні запізно!».

²³ Пор. традиційну чоловічу реакцію: «Люба, де мої шкарпетки – вчора ж вони були тут?».

²⁴ Пор. хибний причинно-наслідковий зв'язок: «Дурень думкою багатіє».

²⁵ Пор. нейтралізацію семантики часу / умови: «Отримаш бажане, коли / якщо рак свисне».

²⁶ Пор. нейтралізацію семантики причини / мети: «– Іване, а а щ о ти сьогодні приїхав до театру? – (Т о м у щ о) хотів розважитись» (див. докладніше в [4, с. 24]).

²⁷ Пор. негативні характеристики дії: «Ваша пропозиція виглядає неприйнятно».

²⁸ Пор. традиційну реакцію покупця на неточну вагу товару: «Тут нема (повного) кілограма».

²⁹ Пор. традиційну оцінку стану здоров'я як природного балансу організму при його можливих порушеннях: «Дивно, (але) щось мені зле».

³⁰ Як ми побачимо далі, складники наведених нижче семантичних полів б)–д) на рівні глибинних структур тексту можуть відігравати семантичну роль сирконстантів, оформлюючи поле а).

³¹ Пор. знамените: «Гнів, богине, услав Ахіллеса, Пелесева си-на» [61 (στίχος 1)].

³² Пор. можливість атрибуції самої аномальної ситуації як *норми* через відкриття «вікна Овертона», або «вікна дискурсу», з його можливостями маніпулювати в публічних дискусіях щодо рамок припустимого для суспільної моралі спектра думок за шкалою оцінок від «немислимого» до «чинної норми» через проміжні ланки «радикальне» → «прийнятне» → «розумне» → «стандартне».

³³ Піфагорійці вчили тут про віддяку рівним за рівне [58, с. 44 (IX, 46); 8, с. 40], Аристотель – про «рівність зобов'язань» [1, с. 325 (1193b24)] – з огляду на те, що справедливе стосовно іншого «є рівність» [1, с. 324 (1193b20-21)], а В. Соловйов – про «рівність у виконанні належного» [46, с. 526]. У загальному сенсі справедливості, таким чином, виявляється чесною, вихідно пов'язаною з належним, звичасм. Недарма в давньогрецькому епосі 'належне' і 'справедливе' «є непорушним: нехтування звичасм призводить до втрати справедливості, її нема звичаю, котрий не був би справедливим» [57, с. 122–123]. Кінець кінцем, антична класика й узагалі прямо вказує на економічно-правовий фундамент справедливості, коли вустами Аристотеля промовляє: «кожен володіє тим, що йому належить, і так, як велить закон» [2, с. 43 (1366b 8-10)]. Тож порушувати справедливість – то завжди зазіхати на чуже.

³⁴ Пор. актуалізацію проблеми «свій ↔ чужий» при порушенні принципів миру й рівноправ'я сторін. Див. суміжний «хід» у Платоновій «Державі»: «Ворожнеча між своїми була поійменована розбратом (незгодою. – Ю. С.), а з чужинцями – війною» (ἐνὶ μὲν οὖν τῆ οἰκείῳ ἐχθρὰ ὁτῶς κέκληται, ἐνὶ δὲ τῆ τοῦ ἀλλοτρίου πόλεμος [62, р. 322–323 (5, 470b 11–13)]). Цікаво, що це знамените Платонове визначення війни цілком корелює з тим, що свого часу запропонував автор цієї статті (див. виноску 4) з огляду на паралель між становленням а) миру – на шкалі «мир ↔ війна» [29, с. 12] і б) міжособистісного розуміння – на шкалі «очевидність ↔ протилежність» [40, с. 4, 8]).

³⁵ З огляду на те, що безпека «є цілісність власних, передусім смислових, а для особистості – саме особистісно-смислових (= ціннісних) кордонів» [30, с. 248], пор. класичну для будь-якої

д) 'ПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВЛЕННЯ' – модальності³⁶, інтенції³⁷, пресупозиції³⁸, імплікатури³⁹ *etc.*;

3) *експертиза* характеру виявленого у складі прототипічної ситуації **ПОРУШЕННЯ НОРМИ *resp.* АНОМАЛІЇ**, її природи чи контексту (причин, умов, мотивів *etc.*), а також їхнього можливого значення⁴⁰ для розуміння вихідного стану справ у цілому з огляду на історичні **ФАКТИ КУЛЬТУРИ**, що забезпечують ефективність діювання, а саме:

а) **ПРЕЦЕДЕНТИ**⁴¹;

б) **ПРАВИЛА**⁴²;

в) **ЗАБОРОНИ**⁴³ [31, с. 83; 38, с. 42];

4) **локалізація** та актуалізація предметних галузей знання, яке у *принципі* дає змогу зрозуміти / пояснити прототипічну ситуацію та її складники з позиції норми для того, аби досягти задовільної інтерпретації причин поведінки *акторів* – прямих учасників звичного та вихідного щодо можливого конфлікту «станів справ» у процедурах широко зрозумілої «**КАУЗАЛЬНОЇ АТРИБУЦІЇ**» (в термінах соціальної психології)⁴⁴;

«епохи перемін» «кордонопорушну» ситуацію непевності в завтрашньому дні, взагалі – небезпеки як можливого зла й подальших бідувань.

³⁶ Тут вихідний регулятив – загальний припис, вичерпно сформульований в тості з кінокомедії Л. Гайдая «Кавказька полонянка»: «Так вип'ємо за те, аби наші бажання завжди збігалися з нашими можливостями». Пор. ще аномальне щодо часу використання а) міркувань злободенної політичної доцільності в судових промовах – як мовленні щодо минулого; б) міркувань щодо планів на майбутнє в епідейтичних промовах виконавчої влади – мовленні щодо сучасності; в) міркувань щодо оцінки «попередників» у дорадчих промовах законодавчої влади – мовленні щодо майбутнього [34, с. 79].

³⁷ Пор. уточнення комунікативних намірів-інтенцій: «Це не прохання, а наказ!».

³⁸ Пор. хибну пресупозицію (передбачуване спільне знання співрозмовників) 'Нью-Йорк – столиця США' як джерело аномального речення 'Іван знає: Нью-Йорк – столиця США' [19, с. 234].

³⁹ Імплікатури, як відомо, справджуються не завжди. «Це мій найкращий!» – каже тренер про свого учня-чемпіона в теперішньому часі, між тим як той нині є найкращим у іншого наставника.

⁴⁰ Пор. роль так званих «**КАНАЛЬНИХ ФАКТОРІВ**» (Курт Левін) у ситуаційнізмі, всіх цих, ззовні не завжди помітних, «соціальних натяків» (у термінах Е. Сепіра [45, с. 212]) на кшталт моди, пропаганди, витворів сучасного мистецтва *etc.* як «незначних, проте критично важливих фасилітаційних впливів чи стримуючих бар'єрів» [28, с. 24], що «каналізують» елементи підтримки, заохочення або, навпаки, блокування публічної поведінки чи її імітації. Тим самим вони дають змогу адекватно зрозуміти ситуацію й пояснити людську поведінку, взагалі – з'ясувати контекст.

⁴¹ **ПРЕЦЕДЕНТИ** – це факти культури, що слугують зразком для комунікативної діяльності з приводу ведення справ. Знання прецедентів забезпечує педагогічне призначення історії [25, с. 9].

⁴² **ПРАВИЛА** – факти культури, що відображають *норми* комунікації з приводу ведення справ.

⁴³ **ЗАБОРОНИ** – факти культури, що фіксують знання з приводу *невдалих* дій, наслідком яких є негативні результати ведення справ. Це знання забезпечує практичне призначення історії [25, с. 9].

⁴⁴ Проблему (каузальної) атрибуції, як слзначають Л. Росс і Р. Нісбетт у [28, с. 79], було винесено на авансцену соціальної психології в 1967 р. Гарольдом Келлі. Рішення зазначеної проблеми в ході реальних / уявних переговорів щодо предмета суперечностей (в напрямі уточнення деталей, сприйняття гадки іншого, роз'яснення власної позиції *etc.* й за умови наявності бажання, взаємоповаги й / чи остраху перед більшим лихом) дає змогу, на думку адептів однойменної теорії, досягати задовільної інтерпретації людської поведінки за умов ентропії (= неповноти) інформації. В цій статті згаданий термін маркує, скоріше, не процедуру, а загальну траєкторію такої інтерпретації.

5) визначення «провідників» – способів / інструментів індивідуального та / або колективного «потрапляння» до актуалізованої галузі предметного знання *resp.* «хранителя» норми щодо прототипічної ситуації та її складників-сирконстантів із огляду на актуальні для певного суспільства стани чотирьох розподілів, що склалися в історично певних видах і формах культури⁴⁵ на момент фіксації ситуації на рівні наявних культурних страт (шарів), а саме:

- а) розподілу праці⁴⁶;
- б) розподілу знання за предметними галузями⁴⁷;
- в) розподілу знаків за призначенням всередині семіотичних систем⁴⁸;

⁴⁵ Див. далі.

⁴⁶ Ключовий для вирішення проблеми пошуку «знавців-провідників» як інструментів «потрапляння» до знання суспільний розподіл праці передбачає вихідне розрізнення таких пов'язаних між собою станів і видів людської діяльності: а) війна ↔ мир; б) праця ↔ дозвілля; в) фізична праця ↔ розумова праця *etc.* Пор. характерний пасаж у [53, с. 79 (л. 14)]: «Дійсно по встановленні всесвітнього нашого панування, коли *тривалий мир остаточно забезпечив дозвілля* (виділення моє. – Ю. С.), навряд чи був хоч єдиний честолюбний юнак, який не прагнув би досягнути у будь-який спосіб мистецтво оратора». З огляду на форму комунікації згаданий розподіл доповнюється: а) для усної форми – структурування суспільства через розподіл мовокористувачів на мовців (пор. античних рапсодів, ворожбитів, василевсів *etc.*) і слухачів; б) для письмової форми – створенням «суспільства грамотних» через його розподіл на 1) грамотних і неграмотних; 2) педагогів і тих, хто навчається (= «вчителі ↔ учні»); 3) всередині грамотних – на людей фізичної та розумової праці (пор. потрійний розподіл середньовічного християнського суспільства в епоху Адальберона Ла(о)нського чи Геральда Камбрійського: *laboratores – bellatores / pugnatore – oratores* [11, с. 240]); 4) серед людей розумової праці – за галузями знання, отже, за родом занять і сферами професійної орієнтації, зафіксованими на необмежений термін у текстах письмової словесності (пор.: торговці, фінансисти, військові, дипломати, вчені, управлінці, діячі сфери релігії і розваг, винахідники, інформаційні робітники, що з переходом від общинної до станової організації суспільства забезпечують діяльність спеціальних інститутів культури для обігу письмових текстів як «інститутів письмової словесності» [26, с. 49] – пошти, канцелярії, школи і сховища: архіву, бібліотеки, музею) [27, с. 360–363].

⁴⁷ Такий розподіл може виглядати по-різному. Скажімо, в аспекті теоретичного пізнання він зазвичай фіксується в різноманітних науках (пор. науки про *смысл, розуміння, вираз, творчість, факт* [39, с. 176; 40, с. 10; 44, с. 29]). З іншого боку, у знаттєвій сфері по-своєму осмислюються й суто інобуттєві щодо чистого смислу сфери повсякденної життєвої творчості, політики, права, освіти, техніки *etc.* (пор. у [17, с. 765–796]). Цей розподіл відображено в а) родах занять; б) напрямках спеціалізації та / або професійної орієнтації; в) видах економічної діяльності.

⁴⁸ Семіотичні системи позитивно / від'ємно відбивають *resp.* увиразнюють (втілюють, фіксують, пояснюють *etc.*) факти культури як прецеденти, правила й заборони у трьох її традиційних видах (особиста, колективна, суспільна) і формах (фізична, матеріальна, духовна [25, с. 15–20] – з можливим вирізненням в окрему форму *культури управління* включно з кримінальною організацією суспільства [32, с. 79; 41, с. 247]). За призначенням всі семіотичні системи, на думку Ю. В. Рождественського, можна розділити на 1) об'єднувальні (мова, лічба, обряди, ігри) та 2) спеціальні. В межах останніх складається розподіл на знаки а) прогностики: прикмети, знамення; б) неприкладних – «мусичних» (букв.: керованих музами) – мистецтв: музика, танець, зображення та орнамент (креслення); в) прикладних мистецтв: начиння і зброя, костюм, архітектура; г) управління: міри й одиниці вимірювання, орієнтири, команди *resp.* сигнали [25, с. 34–35]. Усі наведені розподіли підтримуються відповідними видами предметно орієнтованого (професійного) знання та його представниками, яких тут і варто розглядати як перших кандидатів «на посаду» «провідників».

г) розподілу текстів словесності за релевантністю щодо реалізації інтенції (= цільової установки) «поширення знання» – через повтор⁴⁹;

б) *проблематизація* актуалізованого у процедурах 2–5 предметно орієнтованого знання в різних його – інтенційно забарвлених – розуміннях⁵⁰ з огляду на акторів *resp.* авторів «приватних» (індивідуальних) версій розуміння – прямих учасників звичного та вихідного щодо можливого конфлікту «станів справ» на тлі обставин-сирконстантів спільної для обох прототипічної ситуації;

7) *градуювання* отриманих через послідовно здійснені проблематизації «приватних» (індивідуальних) розумінь на шкалі становлення (по)розуміння⁵¹ – від очевидності розуміння (й, відповідно, миру) до протилежності розумінь (й, відповідно, війни);

8) *градуювання* «приватних» розумінь на шкалі становлення (по)розуміння з огляду на наявну / ймовірну (очікувану / сумнівну / уявну *etc.*) «зону (зони) конфлікту» (= суперечності «приватних» розумінь);

9) *ідентифікація* моменту / моментів становлення розуміння («приватних» розумінь) в аспекті суперечності як конфлікту / конфліктів.

Усі ці процедурні моменти першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту було продемонстровано автором у згаданий на початку цієї статті минулорічній публікації [29] на прикладі славнозвісної «гнівної» брани в Гомеровій «Іліаді» між ватажком мірмідонських дружин Ахіллою-Пелеадою (Пелейоном) і владарем царських Мікен Агамемноном-Атридом. Продемонстровано, проте не відрефлексовано, тобто не відрефлексовано саме необхідної мірою, у вигляді строгої й послідовної, а головне – внутрішньо цілісної, експертної процедури. І хоча у свій час це, на мій погляд, не стало на заваді ретельному аналізу залученого дослідницького матеріалу, натомість нині, звичайно, хотілося б досягти тут «останньої ясності» щодо перевірки реальної пояс-

⁴⁹ Іntenція «поширення знання» (через повтор) за родами словесності, за якою визначаються тексти-«провідники» для «потрапляння» до сфери знання, реалізується таким чином. 1. Усна словесність: а) *дописемне усне мовлення* (= розподіл за видами) – через фольклор (= розподіл за різновидами) як багатократне мовлення з регулярним відтворенням знання в незмінному вигляді напам'ять; б) *гомілетика* як багатократні промови (забезпечують наявність освіти) – через проповідь (регулятор мовлення – церква) і навчальне мовлення (регулятор мовлення – школа). 2. Письмова словесність (об'єднана): а) *палеографія resp. писемність* – через документи (регулятори мовлення – пошта, канцелярія, сховище: архів, бібліотека, музей) і твори *resp.* рукописи (регулятор мовлення – мораль) з їхньою обов'язково відтворюваністю; б) *література resp. друкована словесність* (фіксований масовий повтор, регулятори мовлення – цензура і бібліотека) – через художню і наукову літературу та журналістику (= публіцистику і критику). 3. Змішана словесність *resp.* масова комунікація як глобальний, тобто фіксований, масовий та індивідуально адресований повтор: а) *інформатика* (регулятор мовлення – ліцензування) – через реферування, анутовання та інформаційний пошук. Пор. у [26, с. 10, 12; 27, с. 353–376].

⁵⁰ Варіант своєрідної «каузальної атрибуції», проте без надмірних зазіхань на всевідання контексту, звичних для традиційного ситуаціонізму.

⁵¹ Див. вище – примітка 4.

нювальної сили оприлюднених автором фрагментів загальної теорії конфлікту.

З огляду на це видається доцільним надалі звести докупи озвучені а) поняттєвий апарат, б) дослідницький інструментарій і в) процедурні «кроки», а з іншого боку – вже отримані в [40]

перспективні, проте цілком проміжні з огляду на подальші дослідження г) результати. Це й буде реальним завершенням першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту й одночасно – гарним трампліном для майбутнього старту її «другого акту».

Процедура лінгвоонтоепістемологічної експертизи щодо ідентифікації вихідного стану справ як конфлікту (на прикладі «гнівного» конфлікту в «Іліаді»)

...аномалії та раритети марковані, а марковані явища нагально потребують для себе імені.

Н. Д. Арутюнова. Аномалія і мова

(До проблеми мовної «картини світу») [3, с. 11]

Зведений підсумок попереднього дослідження – першого етапу експертизи «гнівного» конфлікту, присвяченого ідентифікації вихідного стану справ саме як конфлікту (конфліктного)⁵², можна презентувати у вигляді загальної таблиці з чотирьох стовпців. Перший із них містить наскрізну нумерацію процедурних «кроків», другий – їхній змістовний опис, третій – покроковий

супровідний поняттєвий апарат та / або відповідний дослідницький інструментарій, а четвертий – текстуально зафіксовані покрокові результати.

Для зручності є сенс розбити нашу загальну таблицю на три окремі (з додатками), де наявні всі передбачені процедурні «кроки», за потреби забезпечивши їх додатковим коментарем. Загалом ми отримуємо таку картину.

Таблиця І (перший «крок» першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту)

Актуалізація та проблематизація лінгвоонтоепістемологічного предмета повідомлення щодо звичного і «вихідного» для можливого майбутнього конфлікту станів справ із визначенням спільних для них складників-сирконстантів прототипічної ситуації

№	Дослідницькі процедурні «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій	Текстуально зафіксовані результати першого процедурного «кроку» першого етапу експертизи ⁵³
1.	<p>«Крок» 1: Актуалізація лінгвоонтоепістемологічного предмета повідомлення щодо звичного та вихідного щодо можливого майбутнього конфлікту «СТАНІВ СПРАВ»:</p> <p>А: 1) ВИОКРЕМЛЕННЯ В РАМКАХ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ «ТРОЯНСЬКА ВІЙНА» звичного і вихідного «СТАНІВ СПРАВ» їхніми безпосередніми учасниками / спостерігачами / літописцями / експертами-дослідниками;</p>	<p>Поняттєвий апарат для «кроку» 1:</p> <p>1) знання: самоспіввіднесення (упредметнення) смислу [22, с. 358^(166e)], або фактично стверджена у власній предметності думка;</p> <p>2) розуміння: «знання щодо знання», відмінне від чистого знання на «величину розуму» його носія, отже, втілене (відтворене) знання як синтез знання й не(лише)-знання, або увиразнена для-іншого відповідність думки самій собі як власному предмету мислення, тобто предметність думки як символ (наслідуваний зразок) для всього її можливого інобуття;</p>	<p>А. Звичний та вихідний щодо можливого майбутнього конфлікту стани справ у картині світу «Троянська війна», ТЕМА ВИХІДНОГО СТАНУ СПРАВ ТА ЇЇ ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ В ТЕЗИ (в редакції автора поеми та / або автора статті):</p> <p>1) СТАНИ СПРАВ У КАРТИНІ СВІТУ «ТРОЯНСЬКА ВІЙНА»:</p> <p>а) звичний стан справ: поміщений в культурний контекст епохи Троянської війни – останнього великого діяння героїчної доби [12, с. 98] – момент історії «Мир між своїми – війна з чужими», що в картині світу «Троянська війна» визнається «нормальним» і безпосередньо передує вихідному стану справ: «Злість відклади на Пеліда-героя, аж він найсильніший / Всім нам, ахейцям, оплот у війні, що руйнує і нищить» (“λίσοιμ Ἀχιλλῆῦ μεθέμεν χόλον, ὅς μεῦα πᾶσιν ἔρκος Ἀχαιοῖσιν πολέμοιο κακοῖο” [61 (1, στίχος 283–284)]);</p>

⁵² В цьому контексті обидва терміни використовуються як синонімічні.

⁵³ Результати першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи текстуально фіксує автор вихідного тексту або – за відсутності авторської редакції – реконструює експерт-дослідник. В останньому разі ми отримуємо щось на кшталт «структур-містків» Кларка-Хевіленд (Н. Н. Clark – S. E. Naviland), завдяки яким, за В. Чейфом, визначеність одного об'єкта забезпечується «на підставі знання щодо іншого об'єкта» [55, с. 297], як це має місце у випадку з використанням означеного артикля і пов'язаним із цим процесом отождолення референта адресатом в англійській мові.

Продовження таблиці I

№	Дослідницькі процедурні «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій	Текстуально зафіксовані результати першого процедурного «кроку» першого етапу експертизи ⁵³
	<p>2) усвідомлення лінгвоонтоепістемологічного та комунікативного предмета повідомлення щодо виокремленого вихідного стану справ як його ТЕМИ;</p> <p>3) проблематизація теми щодо вихідного стану справ у вихідній тезі (твердженні) щодо неї – як ПРОБЛЕМАТИЗОВАНИЙ ТЕМИ;</p> <p>Б:</p> <p>4) визначення окремих складників-сирконстантів і всієї ПРОТОТИПІЧНОЇ СИТУАЦІЇ як обставин вихідного стану справ у цілому</p>	<p>3) СУПЕРЕЧНІСТЬ: смислове співвідношення між сущим і не-сущим, коли не-суще визначається як кордон для і з боку самого сущого, інакше – синтез сущого і не-сущого, покладений засобами сущого, тобто через механізм співвіднесення, але в самому сущому («біле ↔ не-біле»);</p> <p>3) ПРОБЛЕМА: розуміння знання в аспекті суперечності, отже, смислової дистанції між чистим (per se) знанням і так чи інакше втіленим знанням як предмет (для) думки і підстава для її трансцендентальних⁵⁴ операцій із визначення, поділу, характеристики, специфікації, іменування <i>etc.</i> щодо вироблення гіпотез у знаттєвій сфері;</p> <p>4) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ: увиразнений для-іншого факт проблемного <i>resp.</i> суперечного розуміння наявного знання – «істинного стану справ»;</p> <p>5) ІСТОРІЯ: становлення (само) усвідомленого буття, або становлення буття в аспекті (само)розуміння;</p> <p>6) «КАРТИНА СВІТУ»: історія, усвідомлена в певному культурному контексті;</p> <p>7) «СТАН СПРАВ»: актуальний для розуміння момент «історії», усвідомленої як специфічна «картина світу»:</p> <p>а) звичний стан справ: поміщений у певний культурний контекст («картину світу») момент історії, що – іноді безпосередньо – передує вихідному стану справ як стереотипно-регулярний, або «нормальний»;</p>	<p>б) ВИХІДНИЙ СТАН СПРАВ: поміщений в культурний контекст епохи Троянської війни момент історії «Події десятого року стояння під Троєю», що в картині світу «Троянська війна» безпосередньо наслідують звичному стану справ «Мир між своїми – війна з чужими»: «Стільки (дев'ять. – <i>Ю. С.</i>), мій вирок, років воювати нам тут доведеться – / На десятій зруйнуємо місто просторомайданне» («ὥς ἡμεῖς τοσσαῦτ' ἔτεα πτολεμίξομεν αὔθι, τῷ δεκάτῳ δὲ πόλιν αἰρήσοεν εὐρυάγυιαν [61 (2, ст. 328–329)])</p> <p>2) ТЕМА ВИХІДНОГО СТАНУ СПРАВ:</p> <p>а) ОНТОЕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓІЧНА ТЕМА: гнів Ахілла: «Гнів, богине, услав Ахіллеса, Пелесева сина» («Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηλεΐάδεω Ἀχιλῆος» [61 (1, στίχος 1)])⁵⁵;</p> <p>б) КОМУΝΙΚΑΤΙВНА ТЕМА: згубний гнів Ахілла (через топікалізацію – див. примітку 59);</p> <p>3) ВИХІДНА ТЕЗА ЩОДО ТЕМИ <i>resp.</i> ПРОБЛЕМАТИЗОВАНА ТЕМА⁵⁹: «... згубний (гнів Ахілла. – <i>Ю. С.</i>), ахеянам безліч страждань заподіяв...» («οὐλομένην, ἦ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε» [61 (1, ст. 2)]).</p> <p>Б. Прототипічна ситуація звичного та вихідного «стану справ» (у редакції автора статті):</p> <p>4) ВИХІДНИЙ СТАН СПРАВ, тематизований автором поеми як «(згубний) гнів АХІЛЛА», розгортається на тлі таких – спільних для звичного і вихідного стану справ – обставин-сирконстантів:</p> <p>а) ЧАС: відлік часу як <i>часу (згубного) гніву Ахілла</i>:</p> <p>а¹) починається на ДЕСЯТИЙ ДЕНЬ стояння під Троєю – услід дев'ятиденному мору (λομός) серед ахейського війська: «Дев'ять днів на воїнство сипались стріли від бога; / Вийшла декада – народ Ахіллес на агору прикликав» («ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ῥῆχετο κῆλα θεοῖο, τῇ δεκάτῃ δ' ἄγορῆν δὲ καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεύς» [61 (1, ст. 53–54)]);</p>

⁵⁴ Пор. лат. *transcensus* – 'перехід' (без заглиблення у проблематику трансцендентального методу, спеціально розглянуто автором в іншому дослідженні [36, с. 3–27]).

⁵⁵ Пор. сфери природи, творчості, мистецтва, людини *etc.*

⁵⁶ Кількість, таким чином, і є інакше числа, отримана «за підсумками ліку» [14, с. 177].

⁵⁷ Щойно упрозорений нами в наведених визначеннях глибокий внутрішній зв'язок між трьома сирконстантами (причина – умова – мета; за наявності сюди варто було б додати ще й допустові відношення) дає змогу розглядати їх як різні смислові аспекти загальної категорії причини й, відповідно, – семантичного поля каузальності. В цьому сенсі Л. Теньєр тонко зазначає, що з прислівниками причини «зближуються допустові прислівники і прислівники умови» [47, с. 92].

⁵⁸ Робочий переклад усіх цитат-фрагментів Гомерової «Іліади» належить автору статті – й одному старому доброму словнику [60].

⁵⁹ Таким чином оформлена теза «топікалізу» тему як *комунікативну* тему, дозволяючи «обмежити використання головної предикації (тут: 'уславити гнів Ахіллеса'. – *Ю. С.*) деякою певною царинною» [54, с. 309]. Не випадково то є царина його згубної дії. Адже сам по собі, поза наведеним топіком, гнів – належний і тому справедливий (те й інше «в епосі є непорушним» [56, с. 122]) стан епічного героя з «нормальними» чеснотами доблесті й сили: «Якщо є лють і гнів, отже, є доблесть і сили, й навпаки – сили і доблесть передбачають наявність гніву, люти» [56, с. 113]. Тож як ἡ μῆνις, – гнів 'великий', 'справедливий', 'піднесений', а не 'гнів ображеного', χολάω, або 'гнів месника', χόλοισι (в гомеровському епосі «нема окремого родового поняття "гніву", гніву взагалі» [55, с. 114]), він «виявляється категорією, причетною до епічного ідеалу», і, «як ніяка інша категорія, підкреслює винятковість цього ідеалу» [56, с. 113].

Продовження таблиці I

№	Дослідницькі процедурні «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій	Текстуально зафіксовані результати першого процедурного «кроку» першого етапу експертизи ⁵³
		<p>б) вихідний стан справ: поміщений у певний культурний контекст («картину світу») момент історії, обставини якого розглядаються як підстава для можливого майбутнього конфлікту;</p> <p>8) ТЕМА «СТАНУ СПРАВ»:</p> <p>а) ЛІНГВООНТОЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕМА (лінгвоонтоепістемологічний предмет повідомлення): мовленнєво оформлена у лінгвістично правильне і ситуативно осмислене висловлення епістемологічно значуща для мети експертизи – відповіді на запит «Це – конфлікт?» авторизована назва певного «стану справ»;</p> <p>б) КОМУНІКАТИВНА ТЕМА (комунікативний предмет повідомлення): комунікативно оформлена у відповідний мовленнєвий акт епістемологічно значуща для мети експертизи (див. вище) авторизована назва певного «стану справ»;</p> <p>9) ТЕЗА: проблематизована у вихідному стверджувальному висловленні (асерції) й у такий спосіб актуалізована авторська позиція щодо розуміння лінгвоонтоепістемологічної теми;</p> <p>10) ПРОТОТИПІЧНА («нульова») СИТУАЦІЯ: спеціально визначений та зафіксований для подальшого розуміння комплекс загальних обставин виникнення, діювання та ідентифікації певного (тематизованого) стану справ. Пор.:</p> <p>а) ЧАС – «рухливий образ вічності», що «рухається від числа до числа» [21, с. 440 (374)], тобто є «алогічним становленням числа» [16, с. 543], причому у сфері свого фактичного – й саме поза-смыслового – втілення⁵⁵ чисте число, число як таке, уречевлюється (= гіпостазується як певна фактичність) у кількості⁵⁶, а чистий час – у русі різного якісного «наповнення» [16, с. 543–544];</p>	<p>а²) набирає обертів у ході ВИСТУПУ ПТАХОВО-РОЖБИТА КАЛХАСА з приводу правильного розуміння «справи про моровицю»: «Калхас повстав Фесторид, віщун по птахах славетний, / Здатний відати все, що минуло, що є і що буде» (“τοῖσι δ’ ἀνέστη Κάλχας Θεστορίδης οἰωνοπόλων ὄχ’ ἄριστος, ὃς ἦδη τὰ τ’ ἐόντα τὰ τ’ ἐσοόμενα πρό τ’ ἐόντα” [61 (1, ст. 68–70)]);</p> <p>а³) активно обраховується за окремими моментами ПРЯМОЇ ПЕРЕПАЛКИ «богорівного» героя зі своїм протагоністом – владарем народів Агамемноном, розгніваним щойно отриманими поясненнями віщуну з приводу причин морової напасті серед ахеян: «Першим йому відповів богорівний Ахілл прудконогий» <i>etc.</i> (“τὸν τ’ ἡμεῖβεν ἔπειτα ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς” [61 (1, ст. 121)]);</p> <p>а⁴) продовжується вісімнадцять із п’ятдесяти одного сюжетного дня «Іліади» у ході сидіння Ахілла в мірмідонському стані, або більше третини загального часу, відведеного Гомером для змальованих в поемі подій [15, с. 15; 29, с. 6];</p> <p>а⁵) завершується на двадцять сьомий день примиренням героїв, Ахілла та Агамемнона: «Нині я лють залишаю воістину...» (“νῦν δ’ ἦτοι μὲν ἐγὼ πάύω χόλον⁶⁰” [61 (XIX, ст. 67)]);</p> <p>б) МІСЦЕ:</p> <p>б¹) (згубний) гнів Ахілла виникає посеред народних зборів (ἄγορά, ας – АГОРА), скликаних героєм через заподіяний стрілами розгніваного Аполлона дев’ятиденний мор серед ахейського війська, аби з’ясувати, в чому причина напасті та що робити, аби відвести ту чуму від ахеян: «...народ Ахіллес на агору прикликав» (“δ’ ἄγορῆν δὲ καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεύς” [61 (1, ст. 54)]);</p> <p>б²) не полишає героя в його НАМЕТІ (кущі) при мірмідонських кораблях: «В гніві, між тим, при судах своїх табором ставши, / Плеканець Зевсів, Ахілл Пелеад, швидкоконо-нестримний» (“αὐτὰρ ὁ μήνιεν νηυσὶ παρήμενος ὠκυπόροισι διογενῆς Πηλῆος υἱὸς πόδας ὠκύς Ἀχιλλεύς” [61 (1, ст. 488–489)]);</p> <p>б³) завершується знову на АГОРІ під час примирення з Агамемноном, попередньо трансформувались у «гнів ображеного», власне – «злість» (χόλον): «Нині я злість залишаю воістину, годі...» (“νῦν δ’ ἦτοι μὲν ἐγὼ πάύω χόλον οὐδέ τί μῆ...” [61 (XIX, ст. 67)]);</p>

⁶⁰ Словоформа χόλον підкреслює: тут ідеться саме про «гнів ображеного» (див. примітку 59).

Продовження таблиці I

№	Дослідницькі процедурні «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій	Текстуально зафіксовані результати першого процедурного «кроку» першого етапу експертизи ⁵³
		<p>б) МІСЦЕ – самототожно-відмінний образ вічності, або чистий простір, що якісно розрізняється у своїх окремих частках-формах, причому за підсумками власного фактичного втілення він постає як певна місцевість (τόπος), отже, є втіленим (гіпостазованим) образом, чи формою (μορφή), простору – фактично даним простором;</p> <p>в) ПРИЧИНА – знання, зрозуміле як стихійна знаттєва сила, взята в аспекті власної виразності, або свого ймовірного урозуміння (наслідків) для всього, що саме по собі не є знанням;</p> <p>г) УМОВА – становлення причини у сфері не-знання, тобто в аспекті свого фактичного (позасмислового) втілення, або в аспекті розуміння не самого знання, а пояснюваного ним факту й узагалі життя [29, с. 11];</p> <p>д) МЕТА – усвідомлений напрям результативного втілення причини (увираженої знаттєвої сили) на тому, що не є знанням, або векторно заданий розумінням фактичний «образ майбутнього»⁵⁷;</p> <p>е) ОБРАЗ / СПОСІБ ДІЇ – фактично виявлена назовні, для всього іншого, що не є самою дією, або так чи інакше усвідомлена, форма дії / її інструментальне оздоблення;</p> <p>є) МИРА / СТУПІНЬ – синтез якості та кількості, або розподіленість ознаки як певного цілого по частках цього цілого <i>resp.</i> «зваженість» (вимірність) часток <i>etc.</i></p>	<p>в) ПРИЧИНА: (згубний) гнів Ахілла виникає через те, що жвавий обмін думками між Пелідом та старшим Атридом щодо можливостей порозуміння з приводу слухання «справи про моровицю» за підсумками гадання Калханта обертається гострою СУПЕРЕЧКОЮ (епічна, або Гомерова, форма – ἔριδα), що й розводить обох героїв «по різні боки барикади»: «...з самого дня, як, устрянувши в спір, розійшлися у чварі / Владар народів Атрид і Ахілл богорівношляхетний» (“ἐξ οὗ δὴ πρῶτα διαστήτην ἐπίσαντε Ἀτρείδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς” [61 (1, ст. 6–7)]);</p> <p>г) УМОВА: (згубний) гнів Ахілла виникає за умов, коли суперечка між ним та Атридом обертається:</p> <p>г¹) ЧВАРОЮ (бранню, розбратом) безпосередньо між героями: «...щойно долинуть чутки, що устряли ви в розбрат повсюдний» (“εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοῖατο μαρναμένοϊν” [61 (1, ст. 257)]);</p> <p>г²) БЕЗЧЕСТЯМ ДЛЯ АХІЛЛА: «Адже і справді Атрид, цар повсюдний, зганьбив мене всяко» (“ἦ γάρ μ’ Ἀτρείδης εὐρὺ κρείων Ἀγαμέμνων ἠτίμησεν” [61 (1, ст. 355)]); «Тож хай пізнає всевладний владика, Атрид-Агамемнон, / Шал свій, а ще про ахейців окраси безчестя (“γυῶ δὲ καὶ Ἀτρείδης εὐρὺ κρείων Ἀγαμέμνων ἦν ἄτην ὅ τ’ ἄριστον Ἀχαιῶν οὐδὲν ἔτισεν” [61 (1, ст. 411–412)]⁶¹;</p> <p>д) МЕТА: (згубний) гнів Ахілл виникає, маючи на увазі пряму ВІДПЛАТУ ЗА ОБРАЗУ, що засвідчує знана представниця знаттєвого світу – Афіна, дочка Зевса: «Скоро, кажу тобі, тричі такими ж рясними дарами / Кривдне насильство тут сплатять: змирися й мене дослухайся» (“καὶ ποτέ τοι τρίς τόσσα παρέσεται ἄγλαὰ δῶρα ὕβριος εἴνεκα τῆσδε: σὺ δ’ ἴσχεο, πείθεο δ’ ἡμῖν” [60 (1, ст. 213–214)]);</p> <p>є) ОБРАЗ / СПОСІБ ДІЇ: гнів Ахілла виникає як «ЗГУБНЕ» ПОЧУТТЯ, що в аспекті його оформлення / інструментального забезпечення є, втім, покірним волі Зевса (“Διὸς δ’ ἐτελείτο οὐλή” [61 (1, ст. 5)]) ГРАНИЧНИМ РОЗПОРЯДНИЦТВОМ, яке дає себе відчутти у прямому порядкуванні (впливі) щодо життя і смерті всіх дотичних до нього:</p> <p>є¹) «Душі відважні героїв без ліку він зверг до Аїда» (“πολλὰς ἰφτίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν ἡρώων” [61 (1, ст. 3–4)]);</p> <p>є²) «...віддав на поталу неприбрані трупи (героїв. – Ю. С.) псів і стерв’ятників тьмі» (“αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κύνεσσιν οἰωνοῖσι τε πᾶσι” [61 (1, ст. 4–5)]);</p>

⁶¹ Поки ми полишаємо за дужками, що – паралельно з безчестям для Ахілла – маємо й безчестя для Агамемнона. Воно сягає останньої для тодішнього соціуму межі образливості, коли син Пелея (Пелід) у так званій «собачій інвективі» [24] люто ображає свого опонента-царя максимально принизливим порівнянням із собакою – слугою за природою (κυνῶπα, «псоподібний» [61 (1, ст. 159)]); 29, с. 14). Пор. цікаву в цьому ж плані й на тлі «гніву ображеного» (χόλοιο – 1, ст. 224) топікалізацію щодо Атрида ще й «винної теми»: «Повний вина, із поглядом псячим і оленя серцем» (“δινοβαρές, κυνὸς ὄμματ’ ἔχων, κραδίην δ’ ἐλάφοιο” [61 (1, ст. 225)]).

Закінчення таблиці I

№	Дослідницькі процедурні «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій	Текстуально зафіксовані результати першого процедурного «кроку» першого етапу експертизи ⁵³
			<p>є) МІРА / СТУПІНЬ:</p> <p>гнів Ахілла, що виникає як «згубне» почуття, за ступенем інтенсивності, або в аспекті його вимірності, постає:</p> <p>є¹) БЕЗМІРНИМ у своїй надлишковості: «...ахеянам безліч страждань заподієв» ("οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγ' ἔθηκε" [61 (1, ст. 2)]);</p> <p>є²) БЕЗМЕЖНИМ у своїй мало не «понадкордонній» потузі з волі Зевса наново й іншим чином «прописати» душі й тіла дотичних до нього героїв у двох світах – спідньому і власне земному:</p> <p>є²) «Душі відважні героїв без ліку він зверг до Аїда» ("πολλὰς ἰφτίμοις ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν ἠρώων" [61 (1, ст. 3–4)]);</p> <p>є²) «...віддав на поталу неприбрані трупи псів і стерв'ятників тьмі» ("αὐτοὺς δὲ ἔλωρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσι τε πᾶσι" [61 (1, ст. 4–5)])⁶².</p>

Необхідний коментар до таблиці I

Як зазначено в таблиці I, текстуальне оформлення теми (в обох її «іпостасях») і тези вихідного стану справ належить автору тексту поеми – адресанту предмета онтоепістемологічного повідомлення. Це дозволяє експерту-досліднику отримати, сказати б, авторизований предмет дослідження.

Проте така «авторська допомога» (див. примітку 53) чекає на нас не завжди. Автор вихідного тексту зовсім не обов'язково чітко формулює тему і / чи вочевидь проблематизує її в тезі, а з іншого боку – предметом аналізу й узагалі може бути *реальний*, а не зразковий, як у нашому прикладі з Гомеровою «Іліадою», стан справ. За цих обставин окреме завдання дослідника полягає в тому, аби, за умови володіння супровідним поняттєвим апаратом / дослідницьким інструментарієм, а також послуговуючись різноманітними стратегіями «читання», що їх надає сучасна лінгвістика тексту, психолінгвістика і лінгвістична прагматика, теорія комунікації, когнітивні науки, практики машинного реферування *etc.*, самостійно вирізнити і сформулю-

вати згадані та будь-які інші позиції на підставі наявного авторського тексту чи власної оцінки подій.

[Суто лінгвістичне підґрунтя цієї прикладної «граматики тексту» [33; 43] я дозволю собі винести за дужки – як через її вузькоспеціалізований характер, так і зважаючи на методологічну природу нинішнього дослідження, де вирішуються лише загальні питання першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту. Натомість це не повинно обмежувати зацікавлених експертів-конфліктологів в їхніх пізнавальних «зусиллях розуму».]

Що ж стосується прототипічної ситуації стосовно вихідного стану справ, згубного гніву Ахілла, реконструйованої за її сирконстантними, або обставинними, семантичними маркерами (С_n – див. нижче), то вона визначається за сімома позиціями, які зведені мною в окремий додаток до таблиці I, дозволяючи локалізувати згаданий стан справ (звісно, з урахуванням задіяних в ньому головних АКТОРІВ, Ахілла й Агамемнона) щодо його початку, розвитку й кінця, причому початкова конфігурація тут виглядає так.

⁶² У випадках є²) та є¹) – є²) одна поверхнева структура виводить у мовлення відразу кілька глибинних структур (у дусі трансформаційної граматики Н. Хомського [52, с. 73]). Звідси – можливість її багатовимірного тлумачення як сирконстантів образу / способу дії (1) і міри / ступеня (2).

Додаток до таблиці I:
ПРОТОТИПІЧНА СИТУАЦІЯ ВИХІДНОГО ДЛЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ
СТАНУ СПРАВ «(ЗГУБНИЙ) ГНІВ АХІЛЛА»:
СЕМАНТИЧНІ МАРКЕРИ-СІРКОНСТАНТИ

№	Назви маркерів-сирконстантів прототипічної ситуації	Символьні позначення маркерів-сирконстантів прототипічної ситуації	Семантичні функції маркерів-сирконстантів прототипічної ситуації	Екстралінгвістичні відповідники маркерів-сирконстантів прототипічної ситуації
1.	ТЕМПОРАТИВ	C_{TEMP}	Семантичний маркер ЧАСУ	Десятий день МОРОВОЇ ДЕКАДИ
2.	ЛОКУТИВ	C_{LOC}	Семантичний маркер МІСЦЯ	АГОРА
3.	КАУЗАТИВ	C_{CAUS}	Семантичний маркер ПРИЧИНИ	СУПЕРЕЧКА (між Ахіллом і Агамемноном)
4.	КОНДИЦІОНАЛ	C_{COND}	Семантичний маркер УМОВИ	а) РОЗБРАТ (між Ахіллом і Агамемноном); б) БЕЗЧЕСТЯ <i>resp.</i> ОБРАЗА (для Ахілла)
5.	ФІНІТИВ	C_{FIN}	Семантичний маркер МЕТИ	ВІДПЛАТА (за образу Ахілла)
6.	КВАЛІФІКАТИВ / ІНСТРУМЕНТАТИВ	$C_{QUAL / INST}$	Семантичний маркер ОБРАЗУ / СПОСОБУ ДІЇ	ЗГУБНИЙ вплив на всіх причетних (до Ахіллового гніву)
7.	КВАНТИТАТИВ	C_{QUAN}	Семантичний маркер МІРИ / СТУПЕНЯ	БЕЗМІРНИЙ і БЕЗМЕЖНИЙ (гнів Ахілла)

Цікаво відзначити, що до власне «знатєво орієнтованої» – визначальною для конфліктної форми буття [40] – сфери розуміння належать три позиції: каузатив (C_{CAUS}), кондиціонал (C_{COND}) і фінитив (C_{FIN})⁶³. Це дозволяє краще осягнути ключову роль тих сирконстантів у таких вимірах «світу конфліктів»:

- 1) енциклопедичне, загальносеміотичне (найперше – прагматичне) та власне риторичне визначення конфлікту [34, с. 72–75];
- 2) концептуальне *resp.* знатєве забезпечення адекватної відповіді на основне питання першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту: «Це – конфлікт?»;
- 3) процедури тлумачення конкретних конфліктів;
- 4) технології провокування / зродження конфліктів;
- 5) практики мирного розв'язання конфліктів.

Так само цікаво зафіксувати очевидні збіги в сирконстантних складниках гніву, представлених

у текстах «Іліади» і далеко пізнішої Аристотелевої «Риторики» [2, с. 81 (II 4, 1381c 5–15); 29, с. 7], де гнів як «пристрасть» (пафос):

- 1) «походить від речей, які безпосередньо стосуються нас самих»: пор. семантичні маркери $C_{TEMP} - C_{LOC} - C_{CAUS} - C_{COND} - C_{FIN}$ в «Іліаді»;
- 2) «завжди буває спрямований проти окремих об'єктів... Каллія чи Сократа»: пор. $C_{CAUS} - C_{COND} - C_{FIN}$;
- 3) «зціляється часом»: пор. підсумковий показник $C_{TEMP}(a^5)$ у таблиці I;
- 4) «є прагненням викликати досаду» в того, на кого він обернений: пор. $C_{FIN} - C_{QUAL / INST}$;
- 5) «дає себе відчутти»: пор. $C_{QUAL / INST} - C_{QUAN}$;
- 6) «пов'язаний із почуттям прикрасності»: пор. $C_{COND}(б)$;
- 7) «може пом'якшитись, якщо [на долю ненавидженого] випаде багато [неприємностей]», адже той, хто гнівається, «бажає, аби той, на кого він сердиться, за що-небудь постраждав»: пор. C_{FIN} .

Отриманий на першому кроці першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту семантично прозорий опис прототипічної ситуації вихідного стану справ дозволяє нам зробити наступний, другий, крок, придивившись уважніше до рівня «нормальності» її складників і всієї ситуації в цілому. При цьому, зважаючи на обсяг дослідницького матеріалу в четвертому стовпці таблиці II, мені доведеться для зручності розділити її на дві частини.

⁶³ Насправді у зазначеній трійці «знатєвих» сирконстантів фінитив має бути виокремлений в окрему позицію, працюючи не стільки на конфлікти, що, як відомо, розгортаються «з приводу чогось» і завершуються миром *resp.* договором / угодою сторін, скільки на боротьбу, що точиться «за щось» до перемоги однієї зі сторін [34, с. 72–73]. У будь-якому разі його роль в осяганні можливих «зон конфлікту» потребує спеціального дослідження, особливо зважаючи на специфічні контексти мотиву як суб'єктивно осягнутої причини (Ю. І. Сватко), коли «різниця між причиною та метою нейтралізується (зі збереженням різниці в модальності; пор.: *Я поїхав до театру, щоб розважитися і Я поїхав до театру, оскільки (тому що) хотів розважитися*)» [4, с. 24].

**Таблиця II, частина 1: другий–п'ятий «кроки» першого етапу
лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту (стовпці I–III):
Визначення рівня «нормальності» прототипічної ситуації, характеру і значення аномалій,
видів / предметних галузей знання та способів «потрапляння» до нього –
за позиціями складників ситуації**

№	Дослідницькі процедурні «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій
I	II	III
2–5.	<p>«Кроки» 2–5: Визначення рівня «нормальності» / аномальності («відхилення») складників-сирконстантів прототипічної ситуації: А: 1) усвідомлення безпосередніми учасниками / спостерігачами / літописцями / дослідниками презумпції норми як міри й підстави для ціннісної (позитивної / негативної / нейтральної) оцінки при здійсненні будь-якої проблематизації наявного знання як «істинного» <i>resp.</i> «звіку-зроду-заведеного» стану справ на тлі вихідного для можливого конфлікту стану справ; Б: 2) вирішення безпосередніми учасниками / спостерігачами / літописцями / дослідниками завдання «потрапляння до сфери знання / норми» для її проблематизації «під вихідний стан справ» з огляду на: а) риторичну класифікацію проблем щодо одного з трьох наріжних моментів комунікативного акту (адресант – адресат – тема повідомлення), а саме по відношенню до адресанта; б) локалізацію та специфікацію сфери знання, яке «відповідає за норму»; в) віднаходження авторитетного «провідника» до сфери знання. В: 3) герменевтична операція проблематизації як співвіднесення знання щодо звичного «стану справ» (власне, риторично – «істинного стану справ») із суперечним йому вихідним для можливого конфлікту станом справ на шкалі «норма ↔ не-норма»; Г: 4) увиразнення «для-іншого» факту проблемного <i>resp.</i> суперечного розуміння наявного знання засобами мови-мовлення.</p>	<p>Поняттєвий апарат для «кроків» 2–5: 1) НОРМА⁶⁴: а) <i>в загальнодіалектичному плані</i> – синтез влади і закону під проводом закону, даний в аспекті й засобами закону, через механізм визначення смислових кордонів влади в розумі; б) <i>у плані енциклопедичного знання</i> – сутність зразкового для всіх часток цілого рівноважного стану, ладу, або владний закон і метод відповідного узвичаєного оформлення, впорядкування, позиціонування і міри (розміреності) щодо будь-якого часткового «стану справ» в рамках певної цілісної й у такий спосіб збалансованої картини світу і / чи історії в цілому; 2) МАРКЕР: змістовий показник суттєвих для цілей дослідження змін в рамках певного, часткового, «стану справ», що забезпечує можливість фіксувати, вимірювати й у такий спосіб оцінювати рівень реалізованості (= імплементації) норми; 3) «ВІДХИЛЕННЯ» (= АНОМАЛІЯ)⁶⁵: а) <i>в загальнодіалектичному плані</i> – синтез влади і закону під проводом закону, даний у своєму становленні (увиразненні) на принципово позасмисловій <i>фактичності</i>, що є абсолютно інобуттєвою до сфери чистого смислу і знання; б) <i>у плані енциклопедичного знання</i> – градаційна за своєю природою неспівмірність із нормою як загальноновизнаним пріоритетним / безальтернативним / панівним законом, ладом, звичкою для загалу, зафіксована на рівні окремого елементу / елементів або в цілому з огляду на супровідні щодо етосу (звичаю) маркери⁶⁶ семантичних полів 'сирконстанти', 'почуття', 'морально-правові регулятиви', 'прагматичні характеристики мовлення' <i>etc.</i>; 4) КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ В АСПЕКТІ АДРЕСАНТА: в риторичі за обсягом і характером пресупозиційного фонду мовця-адресанта всі проблеми поділяються на два види [37, с. 17]⁶⁷: а) загальнодоступні: не потребують спеціальних знань; б) спеціальні: потребують спеціальних / професійних знань; 5) МОВНО-МОВЛЕННЕВІ ЗАСОБИ: прямі й непрямі мовленнєві акти (МА), де з використанням різнорівневих одиниць мови (фонетика, лексика, граматики і синтаксис) [3, с. 10–12] на локутивному⁶⁸, ілокутивному⁶⁹ і перлокутивному⁷⁰ рівнях МА [18, с. 86–89] через набір інтенцій, пов'язаних зі зняттям інформаційної ентропії (пор.: зацікавленість, підбадьорення, заохочування, з'ясування, уточнення, перепитування, вирізнення думки, підбиття підсумків <i>etc.</i>⁷¹), означаються наріжні для аномалії: а) семантика «порушення норми»; б) прагматика «заступання меж».</p>

⁶⁴ Н. Д. Арутюнова в [3, с. 7] зазначає: поле нормативності «межує з концептами повсякденності, ординарності, передбачуваності, звичності (звичне, буденне, повсякденне, монотонне, звичайне, пересічне, абияке, недивне, закономірне, очікуване, машинальне, автоматичне, заведене й под.)». І додає: «Звичка – це слабо мотивована норма індивідуальної поведінки». Таким чином, термін «норма» використовується як родовий для позначення «всіх видів і форм порядку» – від природного до власне людського [3, с. 6], що їх автор спеціально перераховує далі [3, с. 7].

⁶⁵ Н. Д. Арутюнова в [3, с. 7] підкреслює, що поле аномалії «межує, з одного боку, з такими концептами, як нововведення, винахід, перетворення й под., а з іншого – з такими, як а) рідкісне, незвичне, виняткове, видатне, унікальне, індивідне, вражаюче, таке, що привертає до себе увагу, зухвале й под.; б) спорадичне, випадкове, непередбачуване та ін.». І додає: «До поля «антинорми» приймає концепт усунення (ліквідація, виправлення, налагодження, приведення до ладу, впорядкування, відновлення й под.)». Додамо сюди ще концепти неповноти, непевності, чужості – й, відповідно, запитання, перепитування, уточнення *etc.*

⁶⁶ Див. виноска 21–39.

⁶⁷ З приводу класифікації проблем див. також відому статтю М. Л. Гаспарова [6]. Значу, що сам *Гаспаров* тут користується популярним описом зводу античної риторики, представленим у матеріалах німецького філолога-романіста Г. Лаусберга [59], який у даному питанні орієнтується на Цицерона (див. хоча б у [53, с. 151–152 [105–113]; 226–228 [109–118]]).

⁶⁸ Рівень прямих і безпосередніх значень використаних у МА мовних засобів. Тут МА 'Я знайшов носовичок твоєї дружини у спальні твого приятеля' означає лише те, що мовець дійсно знайшов саме цей предмет саме в цьому місці, – і все.

⁶⁹ Рівень співвіднесення МА з його справжньою метою й засобами здійснення. Тут МА 'Я знайшов носовичок твоєї дружини у спальні твого приятеля' залежно від його мети і умов реалізації може означати а) привертання уваги, б) попередження, в) застереження чи г) провокацію – з огляду на те, що адресат у змозі осмислено сприйняти бодай одну з цих інтенцій.

⁷⁰ Рівень співвіднесення МА з його позамовними результатами. Тут МА 'Я знайшов носовичок твоєї дружини у спальні твого приятеля' прогнозує «ситуацію Отелло»: мавр вкорочує віку Дездемони.

⁷¹ Цікаво, що саме завдяки цим інтенціям (= комунікативним намірам) здійснюються стратегії активного слухання як інструменту ефективної мовленнєвої поведінки.

А тепер ознайомимося з другою частиною таблиці II.

Таблиця II, частина 2: другий–п'ятий «кроки» першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту (стовпець IV)

ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРНИХ «КРОКІВ» 2–5 ПЕРШОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРТИЗИ	
IV	
Послідовність експертних дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
А:	<p>усвідомлення презумпції норми щодо вихідного стану справ, подій десятого року Троянської війни, тематизованого як «(Згубний) гнів Ахілла» (в редакції автора поеми):</p> <p>1) (згубний) гнів Ахілла не може бути самочинним: в картині світу «Троянська війна» на тлі звичного для неї стану справ «мир між своїми – війна з чужими» він обов'язково має бути погоджений із волею Зевса, «всемогутнього Кроніона» (“ὐπερμενέα Κρονίωνα” [61 (2, ст. 350)] – живого синтезу влади («скіпетра») і закону, запоруки космічного порядку та уособлення світу знання: «Цар нам хай буде єдиний, якому Кронідом-провидцем / Даний і скіптр, і закон» (“εἷς βασιλεύς, ᾧ δῶκε Κρόνου πάς ἀκυκλομήτεω σκῆπτρόν τ' ἔδῃ θέμιστας” [61 (2, ст. 205–206)]. Звідси – «нормативний» висновок автора поеми: «...вершилася Зевсова воля» (“Διὸς δ' ἔτελείτο οὐλή” [61 (1, ст. 5)]).</p>
Б:	<p>виршення завдання «потрапляння до знання <i>resp.</i> норми»:</p> <p>2) вихідний стан справ «Події десятого року Троянської війни», тематизований Гомером як «(згубний) гнів Ахілла», з одного боку, потребує легітимації – як принципово <i>н о в и й</i> щодо попередніх у картині світу «Троянська війна», а з іншого – вже від початку «прописаний» у «старому», звичному світі Троянської війни, де править Зевсова воля⁷². Це треба мати на увазі при розгляді таких трьох вимірів проблеми «потрапляння до норми»:</p> <p>а) риторична класифікація проблем в аспекті адресанта:</p> <p>а¹) легітимація (згубного) гніву Ахілла як нового стану справ у світлі Зевсової волі, тобто божественного знання, є спеціальною проблемою, що потребує від адресанта спеціалізованих знань / навичок / умінь / родових зв'язків⁷³, отже, передбачає складність / неможливість для героя її розв'язання <i>resp.</i> потрапляння до сфери знання (норми) самотужки, якщо він сам не має божественного походження;</p> <p>а²) тестування (згубного) гніву Пеліда на «нормальність» щодо звичаїв і норм «старого» світу є загальнодоступною проблемою у світі людського знання, що не потребує від Ахілла ніяких спеціальних знань через принципове ототожнення героїчної особистості й родоплемінного колективу [15, с. 204], проте постає як спеціальна проблема для експерта-дослідника;</p> <p>б) локалізація / специфікація сфери знання:</p> <p>б¹) нормативна сфера божественного знання, де представлено вихідні розумні принципи світоустрою як природні «легітимізатори» всього, – це Олімп та олімпійські боги, які, таким чином, є просто живими «законами природи» на чолі із Зевсом-промислителем (“μητίετα Ζεύς” [61 (1, ст. 175)]), причому той, вочевидь, «між богів предковічних / Силою й владою геть незрівнянно з усіх щонайкращий» (“ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι ἀρτεῖ τε σβένει τε διακριτόν εἶναι ἄριστος” [61 (15, ст. 107–108)]);</p> <p>б²) сфера загальнолюдського <i>resp.</i> побутового знання (загальнолюдської «пам'яті про вічне») щодо історичних картин світу включно з конкретними станами справ звично локалізована в полі семіотики, що у знаках спільного та, за певних умов, професійного користування завдяки насамперед мові, засобам лічби та обрядам⁷⁴, а також знакам управління (мірам та одиницям вимірювання, орієнтирам і сигналам)⁷⁵ фіксує культуру [25, с. 28] у вигляді відповідних прецедентів, правил і заборон (див. примітки 41–43);</p> <p>б³) сфера людського професійного <i>resp.</i> спеціалізованого знання, або культурознавства, для експерта-дослідника – це передусім науки історико-філологічного циклу, а всередині нього – власне історичні науки (1), прикладні історичні дисципліни (2) та допоміжні культурознавчі дисципліни (3) [25, с. 6];</p>

⁷² Саме з огляду на цю Зевсову волю, за якою чиниться все, врешті й мають «тестуватися на нормальність» всі обставини-сир-константи того епічного гніву, або складники прототипічної ситуації.

⁷³ Так функціонує кланово-родове суспільство, яке ще не є «суспільством грамотних».

⁷⁴ Це семіотичні системи об'єднувального призначення [25, с. 34].

⁷⁵ Це семіотичні системи спеціального призначення [25, с. 35].

Послідовність експертних дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
В-Г:	<p>ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ ВИХІДНОГО ДЛЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ СТАНУ СПРАВ ЧЕРЕЗ СПІВВІДНЕСЕННЯ ЙОГО ОБСТАВИН <i>resp.</i> ПРОТОТИПІЧНОЇ СИТУАЦІЇ ЗІ ЗНАННЯМ ЩОДО ЗВИЧНОГО СТАНУ СПРАВ ТА ЇЇ УВИРАЗНЕННЯ В МОВЛЕННІ</p> <p>3) ВИХІДНИЙ СТАН СПРАВ «(Згубний) гнів Ахілла» проблематизується щодо звичного стану «Мир між своїми – війна з чужими» в картині світу «Троянська війна» через такі спільні сирконстанти прототипічної ситуації:</p> <p>а) ЧАС: звичний для «нормального» стану справ «Мир між своїми – війна з чужими» добовий відлік астрономічного часу на тлі великої спільної справи (див. далі ПОЗИЦІЮ Д) «МЕТА») в ситуації «час (згубного) гніву Ахілла» проблематизується Гомером через спеціальні текстові маркери:</p> <p>а¹) перехід на аномальний для звичного стану справ відлік часу за днями мору в ахейському війську: «Дев'ять днів на воїнство сипались стріли від бога...» (“έννημαρ μὲν ἀνὰ στατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο” [61 (1, ст. 53–54)]);</p> <p>а²) перехід на аномальний відлік часу за наявністю / відсутністю ВИСУНСЬКИХ ДІЙ на шкалі «невизначене ↔ визначене»: «Внесемо ж точність, Атрид, – попитаєм жерця, чи пророка, / Чи ворожбита на сні...» (“ἀλλ’ ἄγε δὴ τίνα μάντιν ἐρείομεν ἢ ἱερῆα ἢ καὶ ὀνειροπόλου” [61 (1, ст. 62–63)]);</p> <p>а³) перехід на аномальний відлік часу за ЧЕРГОВІСТЮ РЕПЛІК у СУПЕРЕЧЦІ між Ахіллом і Агамемноном услід віщуванню Калхаса (61 (1, ст. 121–303));</p> <p>а⁴) перехід на аномальний відлік часу за днями Ахіллового МСТИВОГО ОЧКУВАННЯ в мірмідонському стані поза спільної справи: «Нині, гадаю я, біля колін моїх вої ахейські / Будуть молити: нестерпна їх далі потреба спостигне» (“νῦν ὄλω περὶ γούνατ’ ἐμὰ στήσεσθαι Ἀχαιοὺς λισσομένους· χρεῖώ γάρ ἰκάνεται οὐκέτ’ ἀνεκτός” [61 (11, ст. 609–610)]);</p> <p>а⁵) повернення до звичного добового відліку астрономічного часу на тлі великої спільної справи в момент ПРИМИРЕННЯ з Агамемноном: «...та ще не звершилась велика робота» (“ἔτι γὰρ μέγα ἔργον ἄρεκτον” [61 (19, ст. 150)]);</p> <p>б) МІСЦЕ: «Мир між своїми...» – звичний стан справ, повсюдне щодо спільного досвіду й окреслене великою спільною справою (див. далі ПОЗИЦІЮ Д) «МЕТА») обійстя «своїх»; тут гнів героя є по-чуттям «нормальним», отже, семантично нейтральним до його можливої локалізації (див. вище необхідний коментар до таблиці I), тому аномальна локалізація (згубного) гніву Ахілла акценто-вана Гомером через спеціальні текстові маркери:</p> <p>б¹) АГОРА – надзвичайна <i>resp.</i> небуденна подія, навіяна Ахіллу «ПРОВІДНИКОМ» – самою «білоліктоною Герою» (“λευκώλενας Ἴηρῆ” [61 (1, ст. 55)]); «народ Ахіллес на агору прикликав» (“δ’ ἀγορῆν δὲ καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεύς” [61 (1, ст. 54)]);</p> <p>б²) КУЩА / КОРАБЕЛЬ – взагалі: окремий від усього ахейського війська стан мірмідонців, де поза спільною справою Ахілл мстиво чекає на відплату за свою образу: «В гніві, між тим, при судах своїх табором ставши...» (“αὐτὰρ ὁ μῆνιε νηυσὶ παρήμενος ὠκυπόροισι...” [61 (1, ст. 488)]);</p> <p>в) ПРИЧИНА: звичний стан справ «Мир між своїми...» має причиною уможлядну ОЧЕВИДНІСТЬ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ – стан «(Згубний) гнів Ахілла» викликано зафіксованою як спеціальний текстовий маркер АНОМАЛІСІЮ-СУПЕРЕЧКОЮ <i>resp.</i> СУПЕРЕЧНІСТІЮ У ВЗАЄМОРОЗУМІННІ «між своїми», Пелідом і старшим Атридом (див. примітку 4): «...з самого дня, як, устрянувши в спір, розійшлися у чварі...» (“ἔξ οὗ δὴ πρῶτα διαστήτην ἐπίσαντε...” [61 (1, ст. 6–7)]);</p> <p>г) УМОВА: звичний стан справ «Мир між своїми...» фіксує як «нормальні» умови об’єднання людей і взаємну пошану – стан «(Згубний) гнів Ахілла» виникає за аномальних умов, що марковані в тексті поеми як:</p> <p>г¹) суцільний РОЗПОДІЛ і ЧВАРА (розбрат) між Ахіллом і Агамемноном: «...устрали ви в розбрат повсюдний» (“εἰ σφῶν τάδε πάντα πυθοίσατο μαρναμένοιῖν” [61 (1, ст. 257)]);</p> <p>г²) БЕЗЧЕСТЯ ДЛЯ АХІЛЛА: «Адже і справді Атрид, цар повсюдний, згяньбив мене всяко» (“ἦ γὰρ μ’ Ἀτρεΐδης εὐρὸ κρείων Ἀγαμέμνων ἠτίμησεν” [61 (1, ст. 355)]);</p> <p>д) МЕТА: звичний стан справ «Мир між своїми...» має на меті звершення великої спільної справи – стан «(Згубний) гнів Ахілла» аномально для звичного бігу речей ставить за мету завершитися (див. маркер) індивідуальною помстою героя як прямою відплатою за образу: «...та ще не звершилась велика робота» (“ἔτι γὰρ μέγα ἔργον ἄρεκτον” [61 (19, ст. 150)]) – «тричі такими ж рясними дарами / Кривдне насильство тут сплатять...» (“...τρίς τόσσα παρέσεται ἀγλαὰ δῶρα ὕβριος εἴνεκα τῆσδε” [61 (1, ст. 213–214)]);</p> <p>е) ОБРАЗ / СПОСІБ ДІЇ: звичний стан справ «Мир між своїми...» в епосі відкритий до гніву як «свідчення щодо сил епічного героя», отже, категорії, «що причетна до епічного ідеалу» [56, с. 110, 113], – стан «Гнів Ахілла» виникає й маркірується як «згубне» почуття, що несе смерть всім дотичним до нього: «...згубний, ахейнам безліч страждань заподіяв...» (“ούλομένην, ἦ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἀλγὲ ἔθηκε” [61 (1, ст. 2)]);</p> <p>е) МІРА / СТУПІНЬ: звичний стан справ «Мир між своїми...» передбачає кількісну розміреність (баланс) сил героя і роду (племені), одиничного й загального – стан «Гнів Ахілла», що виникає як «згубне» почуття, за ступенем інтенсивності щодо «своїх» маркується як:</p> <p>е¹) БЕЗМІРНИЙ: «...ахейнам безліч страждань заподіяв» (“ούλομένην, ἦ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἀλγὲ ἔθηκε” [61 (1, ст. 2)]);</p> <p>е²) БЕЗМЕЖНИЙ: «Душі відважні героїв без ліку він зверг до Аїда» (“πολλὰς ἰφτίμους ψυχὰς Ἀἴδι προΐαφεν ἠρώων” [61 (1, ст. 3–4)]); «...віддав на поталу неприбрані трупи псів і стерв’ятників тьмі» (“αὐτοὺς δὲ ἐλώρια τεύχε κύνεσσιν οἴωνοῖσι τε πᾶσι” [61 (1, ст. 4–5)]).</p>

Необхідний коментар до таблиці II

В картині світу «Троянська війна», де територіальний поділ суспільства здійснюється завдяки усному мовленню [27, с. 358], обмеженому ємкістю людської пам'яті та правилами її соціального підкріплення [27, с. 356], – так ось, у такій дописемній системі координат позитивне знання з необхідністю має характер знання побутового, або симптоматики, тобто постає свідцтвами узагальненого характеру про наявні речі світу. Будучи в нашому випадку матеріалом / інструментом для майбутніх пояснень, або проблематизації вихідного щодо можливого конфлікту стану справ «(Згубний) гнів Ахілла» на тлі звичного стану справ «Мир між своїми – війна з чужими», ці свідцтва, що у статусі поточної інформації «від вуха до вуха» поширюються всередині фольклорного колективу⁷⁶ завдяки поголосу [27, с. 356], а у статусі родової «пам'яті поколінь» відтворюються фольклором, важливі передусім як обумовлені минулим досвідом підстави / знаки майбуття, власне – «образи майбутнього»⁷⁷.

Такі знаки представлені в культурі у вигляді прогностики як спеціальної, орієнтованої на створення ймовірнісної моделі майбутнього семіотичної системи, що розподілена за розрядами «ПРИКМЕТИ», «ЗНАМЕННЯ» і «ВОРОЖБА» [25, с. 35–36, 40, 52, 99–100]. В античності класичної доби паралельно з розвитком писемності, отже – цивілізації, симптоматичне знання трансформуватиметься в мудрість як практичне знання (= синтез знання і життя [41, с. 258]), а також у філософію як любов до мудрості, щоб надалі, в епоху використання різних родів словесності включно з друкованою словесністю, або літературою, обернутися професійним дисциплінарним знанням *resp.* наукою, а вже в сучасну добу – через об'єднання науки і технічних засобів фіксації, зберігання та поширення її результатів – постати у вигляді інформатики [25, с. 98–115].

Все це накладає специфічний культурно-історичний відбиток на вирішення, з одного боку, наріжної для учасників / спостерігачів / літописців / експертів-дослідників того чи іншого стану справ і відповідної прототипічної ситуації,

а з іншого – цілком самостійної для інтелектуалістики проблеми «потрапляння» до сфери знання (норми). Передусім то є проблема пошуку / тестування «на авторитетність» так званих «провідників»: посланців богів, віщунів, вправних у мантиці (*δ.-гр.* ἡ μαντική, *лат.* *divinatio* [54, с. 191]) – мистецтві передбачувати майбуття, «мудрих старців», учителів-наставників, наукових керівників, нарешті, текстів – представників тих різновидів словесності, що прямо відповідають за поширення знання (див. примітку 49). Для аналізованого у статті вихідного стану справ зазначене питання було практично вирішено автором на позиції **БЗ а-в** в таблиці II.

В цілому ж, оцінюючи вихідний щодо можливого конфлікту стан справ, тематизований в «Іліаді» як «(Згубний) гнів Ахілла», можна зробити висновок: представлені в таблиці II результати дослідження сирконстантів відповідної йому прототипічної ситуації дають підставу оцінити цей стан як аномальний. Така аномальність з'ясовується на тлі звичного стану справ «Мир між своїми – війна для чужих», який маркований в поемі як «нормальний».

Останнє, начебто, має викликати подив через наявний тут – традиційний на тлі загальноантичного ідеалу «спільного миру» (*κοινή εἰρήνη*) [49, с. 161] – маркер «ненормальності» «війна» (*πόλεμος*), «насилницька напутниця» [51, с. 160 (III, 82, 2)]. Але насправді військові дії ахейців марковані епосом як справедливі з двох міркувань. Найперше, троянці – «плем'я, відзначене перстом богоборства»⁷⁸, над ними тяжіє прокляття, гнів богів, тож, хай би що не зробили троянські герої... це не зовсім відповідатиме нормам епічного общинного колективу, не сприйматиметься як належне і слушне» [56, с. 116]. Крім того, є й інший, пізніший, мотив троянського «нечестя» – пожилці Іліона відповідальні за Париса-Олександра, який викрав дружину меншого Атрида, Менелая, й тим спаллює неприступні закони гостинності [56, с. 116].

Отже, з боку троянців ця війна є «неправною» війною, в основі її гріх віроломства, «ганьба» (*ἡ λῶση*) і страмовище (*τὸ αἴχος*) Менелая – людини, яка на це страмовище й цю ганьбу не заслужила, тож військова лють усього троян-

⁷⁶ Кожен фольклорний колектив (рід, плем'я, союз племен [25, с. 22]) здатен регулярно *resp.* неодноразово відтворювати виплекані ним культурні факти: прецеденти, правила й заборони – в межах колективної пам'яті та мовленнєвої досяжності, що забезпечує співжиття.

⁷⁷ У строгому сенсі самі по собі вони, звісно, не є знанням, а є, сказати б, «умінням знаходити речі на своїх місцях» *resp.* досвідом, що на відміну від знання має ймовірнісний характер.

⁷⁸ Пор. погрозу троянського царя Лаомедонта (сина засновника Трої, праправнука Зевса, Іла) відрізати вуха Аполлону й Посейдону – вони за вироком Кроніона звели стіни Іліона-Трої – замість заслуженої нагороди за їхні божественні зусилля. [Щоправда, Зевс свого часу сам відзначивши недобрим жестом по відношенню до Лаомедонта: його орел викрав царського сина Ганімеда на Олімп для не вельми пристойних забав Громовержця.]

ського племені... не може бути великою та шляхетною, а є беззаконною і злочинною» [56, с. 116–117]. «Вам, гордовиті троянці, неситі від згубної лайки... (“Τρῶες ὑπερφάλοι δεινῆς ἀκόρητοι ἀύτῆς” [61 (XIII, ст. 621)])», – звертається до них п’яний від перемоги над троянцем Півандром цар Менелай – і має на це право. Тож для ахейців війна – справа честі, а весь звичний стан справ «Мир між своїми – війна для чужих» легітимізується як «нормальний».

Тут ми нарешті отримуємо чудову можливість прямо співвіднести екстралінгвістичні відповідники сирконстантів «норми» й «аномалії».

Для цього надалі, в додатку до таблиці II, я спеціально виокремлю дотичні до двох станів справ, звичного та вихідного, й обмежені прототипічною ситуацією 1) епічні цінності / ідеали як культурні факти – прецеденти, правила й заборони та 2) їхні ситуативні «відхилення», а для останніх окремо позначу 3) наявну «глибину» порушення норми та 4) їхній потенціал як «ка-

нальних факторів» (див. примітку 40), або «каналів» прискорення / гальмування згубного гніву Ахілла. Це дозволить нам, люб’язний читачу, вкотре пересвідчитися: у стані війни, як зауважує у третій книзі своєї «Історії» Фукидид, моральні цінності миру «відповідно до обставин» [51, с. 160 (III, 82, 2)] налаштовуються під звичай війни, отже, «добродесність і порок міняються місцями» [7, с. 84], про що не слід забувати сьогодні, в наші непрості часи.

[А це варто пам’ятати, що сфера почуттів і сфера цінностей як особистісно значущих смислів знаходяться на різних «поверхах» конфліктної форми буття [40, с. 15–19]. Тож, коли мудрий старець Нестор навчає Ахілла й Агамемнона облишити чвари заради великої спільної справи, перемоги над клятими троянами, як запоруки майбутнього миру і злагоди, це не спрацьовує на самперед через недоречність обраного інструментарію: у сфері почуттів переконує віра, а у сфері цінностей – розум і добродесність.]

Додаток до таблиці II:

Сирконстанти звичного та вихідного стану справ в «Іліаді»: норма та аномалія як факти культури та «каналні фактори»

Обставини-сирконстанти прототипічної ситуації – складники звичного і вихідного стану справ				
№	Звичний стан справ «Мир між своїми – війна для чужих»	Вихідний стан справ «Згубний гнів Ахілла»		
	ОНТОЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕМА			
	МИР	РОЗБРАТ		
	Норма: загальні <i>resp.</i> епічні цінності / ідеали як культурні правила життя	Аномалія: ОСОБИСТІ ІНТЕРЕСИ, АБО ОБМЕЖЕНІ / ПЕРЕКРУЧЕНІ / ПІДМІНЕНІ / УМОВНІ ЕПІЧНІ ЦІННОСТІ ⁷⁹ / ІДЕАЛИ ЯК КУЛЬТУРНІ ПРАВИЛА ЖИТТЯ		
Екстралінгвістичні оператори сирконстантів	Екстралінгвістичні оператори сирконстантів	«Канальні фактори» можливого конфлікту		
		«Прискорювачі» (+)	«Гальмівники» (-)	«Нейтральні» (0)
1.	Час:			
	ДОБОВИЙ ВІДЛІК ЧАСУ НА ТЛІ ВЕЛИКОЇ СПІЛЬНОЇ ПРАЦІ (див. далі позицію 5 «Мета» ⁸⁰ ; пор. нормальні стани: а ¹) здоров’я – як позитивного балансу життєвих сил; а ²) АУТОНОМНОСТІ – як самовизначеності; а ³) МОНОЛОГІЧНОГО АВТОРСТВА – як самоврядності (автаркії);	ВІДЛІК ЧАСУ: а ¹) за днями мору (пор. аномальний стан хвороби як порушення балансу життєвих сил) ⁸¹ ; а ²) за наявністю / відсутністю вщунських дій (пор. аномальний стан залежності від іншого – як порушення автономності);	+	

⁷⁹ Узяті в неабсолютному, «скороченому», скінченному варіанті, цінності як особистісно значущі (визначені) смисли перетворюються на свої трансцендентально-конвенційні двійники – інтереси як лише відносні *resp.* корисні цінності [40, с. 19]. Ось тут історія й відхиляється від власного уявно-рівноважного стану.

⁸⁰ Це уточнення привертає увагу до того очевидного факту, що час, принаймні, починаючи з епохи героїчного епосу, коли разом із патріархатом на перший план висувається героїчна особистість «у вигляді чоловічого індивідуума» [13, с. 38], не звідний лише на рух небесних тіл, коли благість і розумність речей та істот визначається швидкістю обертання світил. Час епічного героя – це, звісно, ще не час особистості, тим більше – «нової людини», *hominis novi*, Бл. Августина, яка є праведником, наділений «душею-християнкою», чий особистісний час вимірюється сходишками християнського подвигу [5, с. 252 (26)]. Проте, як бачимо, замість чистої астрономії на нас тут вже чекає переживання часу крізь призму значущих для героя, отже, й усього общинно-родового колективу подій. Саме звідси – та зовнішня пістрявість епічного часу на тлі його ще мало не міфічної непорушності, яку з дещо інших позицій фіксує О. Ф. Лосев у [13, с. 39].

⁸¹ Очевидно, що за аномальним відліком часу (= дні мору) криється реальна причина такого погляду на світ – хвороба, мор, що сама перебуває поза нормою. Взагалі, як зазначає Н. Д. Арутюнова, поняття причини й причинних відносин, що є фундаментальним для розвитку систем знань, «сформувалося під тиском аномальних фактів». І далі – вельми слушно: «Людина шукає причини хвороб і не замислюється над тим, чому вона здорова». Покажемо тут є сама давньогрецька словоформа αἰτία, що, окрім значення «причина», означала ще й провину, звинувачення, а також відповідальність за шкоду чи зло [3, с. 4].

Продовження додатку до таблиці II

Обставини-сирконстанти прототипічної ситуації – складники звичного і вихідного стану справ					
№	Звичний стан справ «Мир між своїми – війна для чужих»	Вихідний стан справ «Згубний гнів Ахілла»			
	ОНТОЕПІТЕМОЛОГІЧНА ТЕМА				
	МИР	РОЗБРАТ			
	НОРМА: загальні <i>resp.</i> епічні цінності / ідеали як культурні правила життя	АНОМАЛІЯ: ОСОБИСТІ ІНТЕРЕСИ, АБО ОБМЕЖЕНІ / ПЕРЕКРУЧЕНІ / ПІДМІНЕНІ / УМОВНІ епічні цінності ⁷⁹ / ідеали як культурні правила життя			
	Екстралінгвістичні оператори сирконстантів	Екстралінгвістичні оператори сирконстантів	«Канальні фактори» можливого конфлікту		
«Прискорювачі» (+)			«Гальмівники» (-)	«Нейтральні» (0)	
	a ⁴) причетності до цілого – як само-зібраності	a ³) за черговістю реплік у суперечці (пор. аномальний стан черговості – як порушення самоврядності); a ⁴) за днями мстивого очікування поза спільної справи (пор. аномальний стан окремішності, частковості й розпилю).			
2.	Місце:				
	ЛОКАЛІЗАЦІЯ НЕЙТРАЛЬНА – ПОВСЮДНО В МЕЖАХ ВЕЛИКОЇ СПІЛЬНОЇ ПРАЦІ (див. далі позицію 5 «МЕТА» ⁸² ; пор. нормальні стани: a ¹) звичного місцеперебування – як простір спільного досвіду); a ²) «СПІЛЬНОГО МИРУ» – як спільного простору життя)	ЛОКАЛІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНА: a ¹) АГОРА (пор. аномальний стан небуденності заходу «народне зібрання»: «Народне зібрання у Гомера... трапляється рідко й лише в екстремних випадках» [15, с. 114]); a ²) КУЩА / КОРАБЕЛЬ (пор. аномальний стан відокремленості героя від спільного простору життя).	+ ⁸³		
3.	Причина / причини:				
	ОЧЕВИДНІСТЬ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ (пор. МИР як аналог музею, де «не всім усе подобається, але всі все розуміють» [30, с. 244])	СУПЕРЕЧКА «НА ПЕРЕМОГУ» ⁸⁴ <i>resp.</i> СУПЕРЕЧНІСТЬ У ВЗАЄМОРОЗУМІННІ (пор. РОЗБРАТ як аналог юрби, де «ніхто нічого не хоче розуміти – й ніхто достеменно не знає, що йому подобається» [30, с. 244]).	+!	-! ⁸⁵	
4.	Умова / умови:				
	а) ОБ'ЄДНАННЯ ЛЮДЕЙ; б) ВЗАЄМНА ПОШАНА (пор. три мети держави, за Аристотелем: справедливість – співжиття – безпека [34, с. 76])	а) СУЩІЛЬНІ РОЗПОДІЛ І ЧВАРИ; б) БЕЗЧЕСТЯ – через порушення якісного принципу рівності та права власності [29, с. 14; 56, с. 156–159] (пор. позицію 6 «Почуття прикраси» в цитованій вище специфікації гніву в Аристотеля [29, с. 7]).	+!		
5.	МЕТА:				
	ЗВЕРШЕННЯ а) ВЕЛИКОЇ б) СПІЛЬНОЇ СПРАВИ (пор. космічний проект чи проект БАМ в СРСР, програму державного будівництва автошляхів у США епохи «великої депресії», проект «Великий шовковий шлях» в сучасній КНР <i>etc.</i>) ⁸⁶	ІНДИВІДУАЛЬНА ПОМСТА ЗА ОБРАЗУ (пор. ситуацію дитячої сварки чи дуелі – обидві моделі поведінки, вочевидь, є суспільно прийнятними в культурі, проте не є державотворчими в сенсі соціальної відповідальності сторін).	+		

⁸² Як бачимо, сирконстант місця теж визначається за причетністю до життєвих цілей епічного героя. Тож світ природи перетворюється на світ історії там і тоді, де і коли природні – й у цьому сенсі цілком стихійні – стани і процеси постають як продукт так чи інакше усвідомленого вибору.

⁸³ Можна припустити: публічність прискорює розвиток конфліктів, тож зрозумілим є інтуїтивне прагнення відповідальних керівників соціальних колективів до їхнього кулуарного розв'язання. З іншого боку, свідомий / несвідомий вихід героя з *а меж і* публічного простору великої спільної справи (самоусунення, самоізоляція, еміграція *etc.*) так чи інакше працює на її руйнацію – як руйнацію простору «спільного миру». Тож це важливий момент структурування людських спільнот.

⁸⁴ В риторичі за складниками інвенції: логос, етос, пафос – розрізняють три ораторські практики [27, с. 85–89] й, відповідно, за мотивами й важливістю – три види суперечки, спору [23, с. 490–496]: 1) діалектику (= суперечка для перевірки істини), 2) софістику (= суперечка задля переконання опонента / аудиторії) та 3) еристику (= суперечка заради перемоги над опонентом).

⁸⁵ Цей «канальний фактор» може бути як «прискорювачем», так і «гальмівником» можливого конфлікту з огляду на 1) авторитет, 2) соціальний статус і 3) риторичну вправність комунікантів.

⁸⁶ «Звершення великої спільної справи» – то необхідна, проте недостатня складова у справі збереження миру. Важливо, аби ця програма стала складником єдиної – живої – державної ідеології, а також державного управління, орієнтованого на синтез двох основних «пафосів» державотворення: пафосу управління *resp.* консерватизму (гранично – застій) і пафосу стилетворення *resp.* продукування нових смислів (гранично – революція) [34, с. 80–81]. Таким синтезом і є пафос прогресу / реформ, пов'язаний «із народженням нового стилю життя при збереженні стабільності соціальної системи через комунікацію на підставі реформованих смислів» [38, с. 26].

Закінчення додатку до таблиці II

Обставини-сирконстанти прототипічної ситуації – складники звичного і вихідного стану справ					
№	Звичний стан справ «Мир між своїми – війна для чужих»	Вихідний стан справ «Згубний гнів Ахілла»			
	ОНТОЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ТЕМА				
	МИР	РОЗБРАТ			
	Норма: загальні <i>resp.</i> епічні цінності / ідеали як культурні правила життя	Аномалія: особисті інтереси, або обмежені / перекручені / підмінені / умовні епічні цінності ⁷⁹ / ідеали як культурні правила життя			
Екстралінгвістичні оператори сирконстантів	Екстралінгвістичні оператори сирконстантів	«Канальні фактори» можливого конфлікту			
		«Приско-рювачі» (+)	«Галь-мівники» (-)	«Нейт-ральні» (0)	
6.	ОБРАЗ / СПОСІБ ДІЇ:				
	Гнів як справедливий <i>resp.</i> належний – ідеальний – стан героя (пор.: «...“палають гнівом” всі герої ахеян і троян» [56, с. 111])	згубний гнів як несправедливий <i>resp.</i> неналежний – аномальний – стан героя (пор.: «гнів ображеного» і «гнів месника» у примітці 59).	+		
7.	МІРА / СТУПІНЬ				
	КІЛЬКІСНА РОЗМІРЕНІСТЬ ЯК БАЛАНС: а) поняттєвий (= баланс одиничного і загального, або ідея; пор. кругообертання довершено самосвідомого – самоспіввіднесеного – космічного Розуму-Нуса в Аристотеля); б) структурний (= баланс цілого і частки, або актуальна безкінечність; пор. античне вчення про гармонію)	а) БЕЗМІРНІСТЬ (ГНІВУ); б) БЕЗМЕЖНІСТЬ (ГНІВУ) (пор. інтелектуальний тип «дурня», який не знає кордонів власного (не)знання – і тому впевнений, що знає все).	+		

Так – цілком «модельно» для сучасного світу з огляду на базову підміну цінностей інтересами в зоні можливого конфлікту – виглядає різниця між нормою та аномалією, а також її наслідки та стимулятори «у виконанні» Гомера і бунтівливих героїв «Іліади». Тож тепер залишається – з урахуванням наступних для нашого аналізу процедурних «кроків» 6–9 (див. Вступ III) – уважніше при-

дивитися до самої аномалії в цілому, зважаючи на те, що кожен аномальний сирконстант в рамках прототипічної ситуації «вагітний» певним власним каузальним «наповненням», яке у принципі потребує проблематизації й розуміння. При цьому, зважаючи на обсяг дослідницького матеріалу в четвертому стовпці таблиці III, мені доведеться і тут для зручності розділити її на дві частини.

Таблиця III, частина 1: шостий–дев'ятий «кроки» першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту (стовпці 1–III):

ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАННЯ, ФІКСАЦІЯ, ГРАДУАЛІЗАЦІЯ, ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНИХ» *resp.* ІНДИВІДУАЛЬНИХ РОЗУМІНЬ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ КОНФЛІКТУ ⁸⁷

№	Дослідницькі процедурні «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій
I	II	III
6–9.	«Кроки» 6–9: ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ, ГРАДУАЛІЗАЦІЯ, ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНИХ» РОЗУМІНЬ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ КОНФЛІКТУ: А-г: 1) аспектна проблематизація актуалізованого (див. «кроки» 2–5) знання щодо сирконстантів прототипічної ситуації;	Поняттєвий апарат для «кроків» 6–9: 1) знання: див. таблицю I; 2) розуміння: див. таблицю I; 3) МОМЕНТИ СТАНОВЛЕННЯ РОЗУМІННЯ В АСПЕКТІ СМISЛУ ⁸⁸: а) ГРАНИЧНА (наочна / умоглядна) ОЧЕВИДНІСТЬ РОЗУМІННЯ для іншого, який сам є втіленим розумінням: убачається, але не доводиться; б) ТОТОЖНІСТЬ : смислове співвіднесення суцього з ним самим, коли визначеність суцього у власних смислових кордонах «вказує» на саме суще – і тоді отримане співвідношення є тотожністю; в) ВІДМІННІСТЬ : смислове співвіднесення суцього не з ним самим, а з не-сущим, коли визначеність суцього у власних смислових кордонах «вказує» на інше йому, не-суще – і тоді отримане співвідношення є відмінністю; г) РІЗНИЦЯ : кордон (збіг) між сущим і не-сущим, або <i>невність</i> як така, коли обидва постають «іншим собі» внаслідок перетину смислового кордону;

⁸⁷ Цей етап досліджень передбачає урахування як результатів двох попередніх етапів, так і деталей тематичного смислового аналізу тексту «Іліади», здійсненого автором у [29].

⁸⁸ Стосовно запропонованих нижче дефініцій щодо окремих моментів становлення розуміння в аспекті смислу – пор. набір визначень, раніше запропонованих у [29, с. 9, 12–13; 35, с. 4–5; 40, с. 4].

Продовження таблиці III частини I

№	Дослідницькі процедури «кроки» першого етапу експертизи	Покроковий супровідний поняттєвий апарат та / або дослідницький інструментарій
I	II	III
	<p>2) фіксація (за необхідності / можливості) отриманих за підсумками проблематизації «приватних» <i>resp.</i> індивідуальних розумінь у акторів – учасників вихідного стану справ;</p> <p>3) градуалізація «приватних» розумінь на шкалі порозуміння⁸⁹;</p> <p>4) визначенням серед градуйованих «приватних» розумінь можливої конфліктної зони / зон: відсутня («-») / наявна («+»);</p> <p>5) ідентифікація конфлікту</p>	<p>д) СУПЕРЕЧНІСТЬ: див. ТАБЛИЦЮ I;</p> <p>е) ПРОТИЛЕЖНІСТЬ: кордон (збіг) між сущим і не-сущим у самому не-сущому, співвіднесений не-сущим із самим собою, коли суще виявляється певним «іншим іншого», тобто саме протилежністю не-сущого;</p> <p>4) МОМЕНТИ СТАНОВЛЕННЯ РОЗУМІННЯ В АСПЕКТІ ВИРАЗУ⁹⁰:</p> <p>а) МИР: розуміння в аспекті граничної <i>resp.</i> умоглядної очевидності розуміння для іншого, який сам і є таким втіленим розумінням;</p> <p>б) З(ЛА)ГОДА: становлення розуміння в аспекті <i>тотожності</i> як моменту <i>якості</i> очевидності стосовно розуміння для того, що / хто не є самим розумінням, або для іншого;</p> <p>в) РОЗБІЖНІСТЬ: становлення розуміння в аспекті <i>відмінності</i> як моменту кількості неочевидності стосовно розуміння для іншого;</p> <p>г) НЕЗГОДА: становлення розуміння в аспекті <i>різниці</i> як моменту самої міри <i>resp.</i> певності неочевидності стосовно розуміння для іншого;</p> <p>д) КОНФЛІКТ: становлення розуміння в аспекті <i>суперечності</i> як моменту наявної <i>resp.</i> фактично ствердженої / реально втіленої неочевидності розуміння для іншого;</p> <p>е) ВІЙНА: становлення розуміння в аспекті <i>протилежності</i> як моменту граничної неочевидності розуміння для іншого;</p> <p>5) ПРОБЛЕМА: див. ТАБЛИЦЮ I;</p> <p>6) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ: див. ТАБЛИЦЮ I;</p> <p>7) СИРКОНСТАНТИ:</p> <p>а) ПРИЧИНА;</p> <p>б) УМОВА – див. ТАБЛИЦЮ I.</p>

А тепер переходимо до другої частини таблиці III.

Таблиця III, частина 2: шостий–дев'ятий «кроки» першого етапу лінгвоонтоепістемологічної експертизи конфлікту (стовпець IV)

ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРНИХ «КРОКІВ» 6–9 ПЕРШОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРТИЗИ	
IV	
Послдовність експертних дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
А–Г:	<p>ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ, ГРАДУАЛІЗАЦІЯ, ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНИХ» РОЗУМІНЬ, ІДЕНТИФІКАЦІЯ КОНФЛІКТУ (в редакції автора статті):</p> <p>1) Сирконстанти: «ЧАС» – ДНІ МОРОВИЦІ + «МІСЦЕ» – АГОРА:</p> <p>а) ЗНАННЯ («божественне знання», отримане через «провідника», Калхаса, яке – з огляду на свій статус – беззаперечно потрапляє до пресупозиційного фонду повсякденного спільного знання ахейської громади «на майбутнє»): ‘Мор серед ахейців – наслідок гніву Аполлона’;</p> <p>б) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ I (В АСПЕКТІ ПРИЧИНИ): ‘Що є причиною Фебового гніву проти ахейців?’;</p> <p>в) «ПРИВАТНЕ» РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИЗОВАНОГО ЗНАННЯ: ‘Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса’;</p> <p>г) ГРАДУАЛІЗАЦІЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: ТОТОЖНІСТЬ розуміння для іншого – передбачає ЗЛАГОДУ (злагода на агорі надалі переводить досягнуте «приватне» розуміння в розряд пресупозицій, що мають імовірнісний характер з огляду на залежність від дій авторизованого винуватця аномальної події, Агамемнона);</p> <p>д) ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: –;</p> <p>е) ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ: нема підстав.</p>

⁸⁹ Див. примітку 4.

⁹⁰ Стосовно запропонованих нижче дефініцій щодо окремих моментів становлення розуміння в аспекті виразу – пор. набір визначень, раніше наведених у [40, с. 4].

Продовження таблиці III частини 2

ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРНИХ «КРОКІВ» 6–9 ПЕРШОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРТИЗИ	
IV	
Послідов- ність експерт- них дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
	<p>2) Сирконстанти: «ЧАС» – ДНІ МОРОВИЦІ + «МІСЦЕ» – АГОРА:</p> <p>а) ЗНАННЯ: а¹) 'Мор серед ахейців – наслідок гніву Аполлона'; а²) 'Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса'⁹¹;</p> <p>б) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ II (В АСПЕКТІ НАСЛІДКІВ): 'Ображення богів має бути (якось) нейтралізоване / покаране';</p> <p>в) «ПРИВАТНЕ» РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИЗОВАНОГО ЗНАННЯ: в¹) підстава для «приватного» розуміння – отримане на попередньому етапі спільне знання 'Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса'; в²) саме приватне розуміння ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ II на цьому етапі відсутнє, адже як покарати людину за образу божества, знає тільки божество – це спеціальна проблема зі сфери божественного знання, для «потрапляння» до якої потрібен «провідник»-професіонал, Калхас; в³) відсутність на цьому етапі «приватного» розуміння ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ II передбачає її додавання до наступної проблематизації III;</p> <p>г) ГРАДУАЛІЗАЦІЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: на цьому етапі неможлива через відсутність саме «приватних» розумінь, що передбачає користування старими пресупозиціями і звертання до «провідника»;</p> <p>д) ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: –;</p> <p>е) ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ: нема підстав.</p>
	<p>3) Сирконстанти: «ЧАС» – ДНІ МОРОВИЦІ + «МІСЦЕ» – АГОРА:</p> <p>а) ЗНАННЯ: а¹) 'Мор серед ахейців – наслідок гніву Аполлона'; а²) 'Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса';</p> <p>б) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ II–III (В АСПЕКТІ НАСЛІДКІВ): б¹) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ II: 'Ображення богів має бути (якось) нейтралізоване / покаране'; б²) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ III: 'Божество, Аполлон, зазнало образи від людини, Агамемнона, яка знеславила бога безчестям його жерця, Хріса, тож люди повинні «відіграти ситуацію назад» і зняти образу відповідною жертвою-гекатомбою';</p> <p>в) «ПРИВАТНЕ» РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИЗОВАНОГО ЗНАННЯ: 'Тільки повернення Хрісу-жерцю його дочки цілою, неушкодженою й без викупу, а також ахейська гекатомба у Хрісі – святилищі божества здатні зупинити моровицю серед зайшлого війська' (= «УМОВА АПОЛЛОНА»);</p> <p>г) ГРАДУАЛІЗАЦІЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: ТОТОЖНІСТЬ розуміння для іншого – передбачає ЗЛАГОДУ, підкріплену необхідним характером повіданого на агорі птаховорожбитом Калхасом божественного знання, що переводить це знання і його спільне розуміння в розряд пресупозицій, отже, призводить до нарощування пресупозиційного фонду ахейської громади і підвищення рівня зрозумілості складників прототипічної ситуації;</p> <p>д) ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: –;</p> <p>е) ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ: нема підстав.</p>

⁹¹ «Приватне» розуміння на позиції I таблиці III, будучи у виразнене в аспекті тотожності як злагода й тим перейшовши до ряду пресупозицій, наразі вербалізується на позиції знання. Так забезпечується смислове розгортання тексту поеми, або процес текстопородження.

ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРНИХ «КРОКІВ» 6–9 ПЕРШОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРТИЗИ	
IV	
Послдов- ність експерт- них дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
	<p>4) Сирконстанти: «ПРИЧИНА» – СУПЕРЕЧКА:</p> <p>а) ЗНАННЯ (= ПРЕСУПОЗИЦІЙНИЙ ФОНД ГРОМАДИ):</p> <p>a¹) ‘Мор серед ахейців – наслідок гніву Аполлона’;</p> <p>a²) ‘Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса’;</p> <p>a³) ‘Божество, Аполлон, зазнало образи від людини, Агамемнона, яка знеславила бога безчестям його жерця, Хріса, тож люди повинні «відіграти ситуацію назад» і зняти образу відповідною жертвою-гекатомбою’;</p> <p>a⁴) ‘Тільки повернення Хрісу-жерцю його дочки цілою, неушкодженою й без викупу, а також ахейська гекатомба у Хрісі – святилищі божества здатні зупинити моровицю серед зайшлого війська’ (= «УМОВА АПОЛЛОНА»);</p> <p>б) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ IV (В АСПЕКТІ СПОСОБУ ДІЇ): ‘Треба виконати «умову Аполлона», але як це зробити з користю / найменшими втратами для себе?’;</p> <p>в) «ПРИВАТНЕ» РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИЗОВАНОГО ЗНАННЯ:</p> <p>v¹) підстава для «приватного» розуміння – отримане на попередньому етапі «останнє» знання ‘Тільки повернення Хрісу-жерцю його дочки цілою, неушкодженою й без викупу, а також ахейська гекатомба у Хрісі – святилищі божества здатні зупинити моровицю серед зайшлого війська’ (= «УМОВА АПОЛЛОНА»);</p> <p>v²) ‘Воля божества, безумовно, має бути виконана, проте, аби не страждала царська гідність, втрачене має бути негайно компенсоване Атриду з попередньо вже розподіленої здобичі війська’ (= «УМОВА АГАМЕМНОНА-I»);</p> <p>v³) ‘Агамемнон повинен повернути полонянку батькові-жерцю з подальшою (в разі!) компенсацією понесених ним збитків, але не за рахунок попередньо захопленої здобичі, а з огляду на майбутню поживу у звійованій, за Зевсової ласки, Трої’ (= «УМОВА АХІЛЛА-I»);</p> <p>г) ГРАДУАЛІЗАЦІЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ. ВІДМІННІСТЬ розуміння для іншого в позиціях 4 в¹)–v²):</p> <p>г¹) передбачає РОЗБІЖНІСТЬ, отже, кількісно виражену неочевидність щодо розуміння;</p> <p>г²) фіксує існування двох відмінних інтерпретацій («приватних» розумінь) одного розуміння;</p> <p>г³) не призводить до нарощування наявного пресупозиційного фонду;</p> <p>г⁴) забезпечує додавання ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЙ II, IV до наступної ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ V;</p> <p>г⁵) підвищує рівень аномальності для сирконстанта «ПРИЧИНА» з огляду на невирішеність у суперечці героїв проблеми способу дії;</p> <p>г⁶) є ПЕРШИМ КРОКОМ ДО КОНФЛІКТУ;</p> <p>д) ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: – +;</p> <p>е) ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ: перший крок до конфлікту – РОЗБІЖНІСТЬ як відмінність «приватних» розумінь, що передбачає можливість як наростання, так і затухання потенційно конфліктних дій – залежно від 1) владних повноважень акторів вихідного стану справ, 2) наявності / сили чинної норми / норм та 3) цінності звичного стану «МИР» (лад) для ахейської громади.</p>
	<p>5) Сирконстанти: «ПРИЧИНА» – СУПЕРЕЧКА + «УМОВА» – РОЗБРАТ І БЕЗЧЕСТЯ + «ОБРАЗ ДІЇ» – ГНІВ:</p> <p>а) ЗНАННЯ:</p> <p>a¹) ‘Мор серед ахейців – наслідок гніву Аполлона’;</p> <p>a²) ‘Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса’;</p> <p>a³) ‘Божество, Аполлон, зазнало образи від людини, Агамемнона, яка знеславила бога безчестям його жерця, Хріса, тож люди повинні «відіграти ситуацію назад» і зняти образу відповідною жертвою-гекатомбою’;</p> <p>a⁴) ‘Тільки повернення Хрісу-жерцю його дочки цілою, неушкодженою й без викупу, а також ахейська гекатомба у Хрісі – святилищі божества здатні зупинити моровицю серед зайшлого війська’ (= «УМОВА АПОЛЛОНА»);</p> <p>б) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ II, IV–V (В АСПЕКТІ СПОСОБУ ДІЇ):</p> <p>б¹) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ II: ‘Ображення богів має бути (якось) нейтралізоване / покаране’;</p> <p>б²) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ IV: ‘Треба виконати «умову Аполлона», але як це зробити з користю / найменшими втратами для себе?’;</p> <p>б³) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ V: ‘Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Агамемнона-I», але як при цьому мінімізувати втрати?’;</p>

Продовження таблиці III частини 2

ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРНИХ «КРОКІВ» 6–9 ПЕРШОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРТИЗИ	
IV	
Послідовність експертних дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
	<p>в) «ПРИВАТНЕ» РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИЗОВАНОГО ЗНАННЯ:</p> <p>в¹) 'Воля божества, безумовно, має бути виконана, проте, аби не страждала царська гідність, втрачене має бути негайно компенсоване Атриду з <i>попередньо</i> вже розподіленої здобичі війська' (= «УМОВА АГАМЕМНОНА-I»: смислове «нарощування» «умови Аполлона» за рахунок 1) компенсації Агамемнона 2) «через МИНУЛЕ»);</p> <p>в²) 'Агамемнон повинен повернути полонянку батькові-жерцю з подальшою (в рази!) компенсацією понесених ним збитків, але не за рахунок попередньо захопленої здобичі, а з <i>огляду на майбутню поживу</i> у звйованій, за Зевсової ласки, Трої' (= «УМОВА АХІЛЛА-I»: смислове «нарощування» «умови Аполлона» за рахунок 1) компенсації Агамемнона 2) «через МАЙБУТНЄ»);</p> <p>г) ГРАДУАЛІЗАЦІЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ. Різниця розуміння між Ахіллом та Агамемноном:</p> <p>г¹) передбачає НЕЗГОДУ, отже, певність у неочевидності двох «приватних» розумінь щодо часу компенсації збитків Агамемнона, або НЕПОРОЗУМІННЯ;</p> <p>г²) фіксує існування двох <i>різних</i> інтерпретацій одного й того ж розуміння («приватних» розумінь; у даному разі – за часом компенсації збитків Агамемнона на шкалі «минуле ↔ майбутнє»);</p> <p>г³) не призводить до нарощування наявного пресупозиційного фонду;</p> <p>г⁴) забезпечує додавання ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЙ II, IV, V до наступної ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ VI;</p> <p>г⁵) гранично підвищує рівень аномальності для сирконстантів «ПРИЧИНА», «УМОВА», «ОБРАЗ ДІЇ» з огляду на невирішеність у суперечці героїв проблеми способу дії (див. г⁴);</p> <p>г⁶) є ПЕРЕДДВЕР'ЯМ КОНФЛІКТУ;</p> <p>д) ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: + –;</p> <p>е) ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ: переддвер'я конфлікту – НЕЗГОДА як різниця «приватних» розумінь, що провокує перехід до конфлікту – з одночасним ПОСИЛЕННЯМ значення владних повноважень акторів вихідного стану справ і ПРИМЕНШЕННЯМ значення наявності / сили чинної норми / норм та цінності звичного стану «мир» для ахейської громади.</p>
	<p>б) Сирконстанти: «ПРИЧИНА» – СУПЕРЕЧКА + «УМОВА» – РОЗБРАТ І БЕЗЧЕСТЯ + «МЕТА» – ПОМСТА ЗА ОБРАЗУ + «ОБРАЗ ДІЇ» – ГНІВ + «МИРА / СТУПІНЬ» – БЕЗМІРНИЙ І БЕЗМЕЖНИЙ:</p> <p>а) ЗНАННЯ: а¹) 'Мор серед ахейців – наслідок гніву Аполлона'; а²) 'Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса'; а³) 'Божество, Аполлон, зазнало образи від людини, Агамемнона, яка знеславила бога безчестям його жерця, Хріса, тож люди повинні «відіграти ситуацію назад» і зняти образу відповідною жертвою-гекатомбою'; а⁴) 'Тільки повернення Хрісу-жерцю його дочки цілою, неушкодженою й без викупу, а також ахейська гекатомба у Хрісі – святилищі божества здатні зупинити моровицю серед зайшлого війська' (= «УМОВА АПОЛЛОНА»);</p> <p>б) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ II, IV, V–VI (в аспекті способу дії): б¹) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ II: 'Ображення богів має бути (якось) нейтралізоване / покаране'; б²) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ IV: 'Треба виконати «умову Аполлона», але як це зробити з користю / найменшими втратами для себе?'; б³) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ V: 'Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Агамемнона-I», але як при цьому мінімізувати втрати?'; б⁴) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ VI: 'Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Агамемнона-I» або «умову Ахілла-I», але що чекає на героїв, якщо вони не пристануть на «умову Агамемнона-I» чи «умову Ахілла-I»?';</p> <p>в) «ПРИВАТНЕ» РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИЗОВАНОГО ЗНАННЯ:</p> <p>в¹) 'Воля божества, безумовно, має бути виконана, проте, аби не страждала царська гідність, втрачене має бути негайно компенсоване Атриду з <i>попередньо</i> вже розподіленої здобичі війська' (= «УМОВА АГАМЕМНОНА-I»);</p> <p>в²) 'Агамемнон повинен повернути полонянку батькові-жерцю з подальшою (в рази!) компенсацією понесених ним збитків, але не за рахунок попередньо захопленої здобичі, а з <i>огляду на майбутню поживу</i> у звйованій, за Зевсової ласки, Трої' (= «УМОВА АХІЛЛА-I»);</p> <p>в³) 'Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Агамемнона-I», силою компенсувавши при цьому частку Агамемнона з часток Ахілла, Аякса чи Одиссея, та продовжити дискусію пізніше' («УМОВА АГАМЕМНОНА-II»);</p> <p>в⁴) 'Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Ахілла», інакше Ахілл із мірмідонським військом залишить ахейський стан і повернеться додому, у Фтію' («УМОВА АХІЛЛА-II»);</p>

Продовження таблиці III частини 2

ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРНИХ «КРОКІВ» 6–9 ПЕРШОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРТИЗИ	
IV	
Послдов- ність експерт- них дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
	<p>г) ГРАДУАЛІЗАЦІЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ. РІЗНИЦЯ розуміння між Ахіллою та Агамемноном: г¹) передбачає НЕЗГОДУ, чи НЕПОРОЗУМІННЯ, що суттєво посилюється (упрозорується) погрозою вирішити проблему порозуміння за допомогою СИЛИ – з боку Агамемнона або ВИХОДОМ із мирного простору великої спільної справи – з боку Ахілла; г²) фіксує існування двох різних інтерпретацій одного й того ж розуміння («приватних» розумінь; у даному разі – або з огляду на погрозу силового виконання «УМОВИ АГАМЕМНОНА-II», або з огляду на погрозу, сказати б, «просторового» виконання «УМОВИ АХІЛЛА-II»); г³) призводить до нарощування наявного пресупозиційного фонду щодо наслідків «приватних» розумінь ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ VI як того, що знаходиться «у фокусі», є актуальним предметом мовлення, що «нейтралізує» (деактуалізує) попередні ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ II, IV, V; г⁴) підвищує рівень аномальності для сирконстантів «ПРИЧИНА», «УМОВА», «МЕТА», «ОБРАЗ ДІЇ», «МІРА / СТУПІНЬ» з огляду на невирішеність у суперечці героїв проблеми способу дії; г⁵) є ПЕРЕДДВЕР'ЯМ КОНФЛІКТУ з перспективою ПРЯМОГО ПЕРЕХОДУ ДО КОНФЛІКТУ;</p> <p>д) ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: + –;</p> <p>е) ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ: переддвер'я конфлікту – НЕЗГОДА + ПОГРОЗИ, що провокує прямий перехід до конфлікту – з одночасною абсолютизацією значення владних повноважень Агамемноном, відсутністю відповідної єдиної норми-регулятора в ахейців та відкиданням цінності звичного стану «мир» Ахіллою.</p> <p>7) Сирконстанти: «ПРИЧИНА» – СУПЕРЕЧКА + «УМОВА» – РОЗБРАТ І БЕЗЧЕСТЯ + «МЕТА» – ПОМСТА ЗА ОБРАЗУ + «ОБРАЗ ДІЇ» – ГНІВ + «МІРА / СТУПІНЬ» – БЕЗМІРНИЙ І БЕЗМЕЖНИЙ:</p> <p>а) ЗНАННЯ: а¹) 'Мор серед ахейців – наслідок гніву Аполлона'; а²) 'Агамемнон знеславив бога, Аполлона, безчестям його жерця, Хріса'; а³) 'Божество, Аполлон, зазнало образи від людини, Агамемнона, яка знеславила бога безчестям його жерця, Хріса, тож люди повинні «відіграти ситуацію назад» і зняти образу відповідною жертвою-гекатомбою'; а⁴) 'Тільки повернення Хрісу-жерцю його дочки цілою, неушкодженою й без викупу, а також ахейська гекатомба у Хрісі – святині божества здатні зупинити моровицю серед зайшлого війська' (= «УМОВА АПОЛЛОНА»); а⁵) ФОКУСИ МОВЛЕННЯ: а⁵₁) 'Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Агамемнона-I», силою компенсувавши частку Агамемнона з часток Ахілла, Аякса чи Одиссея, та продовжити дискусію пізніше' («УМОВА АГАМЕМНОНА-II»); а⁵₂) 'Треба виконати «умову Аполлона» та «умову Ахілла», інакше Ахілл залишить ахейський стан і повернеться додому' («УМОВА АХІЛЛА-II»);</p> <p>б) ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ VII (в аспекти визначення-уточнення): 'Наявні «умова Агамемнона-II» та «умова Ахілла-II», але якою є «перехресна» реакція на них із боку самих авторів цих умов?';</p> <p>в) «ПРИВАТНЕ» РОЗУМІННЯ ПРОБЛЕМАТИЗОВАНОГО ЗНАННЯ: в¹) «Умову Агамемнона-II» буде виконано незалежно від будь-яких умов узагалі з боку Ахілла⁹², оскільки Агамемнон «владно вищий» [61 (1, ст. 186)] за будь-якого опонента, натомість частку Агамемнона буде компенсовано виключно за рахунок попередньо здобутої долі Ахілла – разом із його дівкою-полонянкою, Брісеїдою' (= «УМОВА АГАМЕМНОНА-III»); в²) 'Умову Ахілла-II» буде виконано незалежно від будь-яких умов узагалі з боку Агамемнона, внаслідок чого Ахілл остаточно виходить із простору великої спільної справи – до моменту, поки її хід не примусить 1) усіх ахейців благодіти його про повернення, а 2) самого Агамемнона – кряться душою від люті [61 (1, ст. 243)], в чому Ахілл і клядеться (= «УМОВА АХІЛЛА-III»);</p>

⁹² Пор., наприклад, опозицію «біле ↔ не біле» у смислового полі суперечки.

Закінчення таблиці III частини 2

ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЦЕДУРНИХ «КРОКІВ» 6–9 ПЕРШОГО ЕТАПУ ЕКСПЕРТИЗИ	
IV	
Послідов- ність експерт- них дій	ЕКСПЕРТНІ ДІЇ: ТЕКСТУАЛЬНО ЗАФІКСОВАНИ РЕЗУЛЬТАТИ І НЕОБХІДНИЙ КОМЕНТАР
	<p>г) ГРАДУАЛІЗАЦІЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ. СУПЕРЕЧНІСТЬ розуміння між Ахіллою та Агамемноном г¹⁾ прямо передбачає КОНФЛІКТ; г²⁾ фіксує існування двох <i>суперечних</i> інтерпретацій одного й того ж розуміння («приватних» розумінь; у даному разі – або з огляду на порушення базового для стану миру принципу «РІВНОПРАВ'Я СТОРІН» в «умові Агамемнона-III», що, своєю чергою, прокує 1) ОБРАЗУ БЕЗЧЕСТЯМ, 2) ЛЮТИЙ ГНІВ і 3) ЖАГУ ДО ПОМСТИ, або з огляду на порушення базового для стану миру принципу «ВЕЛИКА СПІЛЬНА СПРАВА» в «умові Ахілла-III», що провокує стан конфлікту за принципом «НЕ МОЄ – ЦЕ (ТЕЖ) МОЄ»); г³⁾ призводить до завершення формування пресупозиційного фонду; г⁵⁾ максимізує рівень аномальності для всіх сирконстантів прототипічної ситуації: «ЧАС», «МІСЦЕ», «ПРИЧИНА», «УМОВА», «МЕТА», «ОБРАЗ ДІЇ», «МІРА / СТУПІНЬ» – з огляду на остаточне з'ясування в суперечці героїв вихідного стану справ; г⁶⁾ є КОНФЛІКТОМ;</p> <p>д) ЗОНУВАННЯ «ПРИВАТНОГО» РОЗУМІННЯ: +;</p> <p>е) ІДЕНТИФІКАЦІЯ МОЖЛИВОГО КОНФЛІКТУ: стан КОНФЛІКТУ.</p>

Необхідний коментар до таблиці III

Аналіз підсумків щойно здійсненої проблематизації знання («норми»), фіксації, градуалізація, зонування отриманих тут «приватних» розумінь, а також кінцевої ідентифікації вихідного стану справ як конфлікту привертає увагу до кількох, на мій погляд, вкрай цікавих висновків, що дозволяють, між іншим, краще зрозуміти не лише гомерівські Ахайю та Троаду, але й сучасні зобов'язання суспільства і держави щодо підтримання миру та нейтралізації різноманітних – «гнівних» і не дуже – конфліктів.

1. Передусім виявляється, що стан (по)розуміння, визначений як «мир», що передбачає очевидність розуміння, ґрунтується на дотриманні трьох головних засад, за якими легко вбачаються три традиційні мети державного мовлення *resp.* ораторики, як вони розумілися ще старим Аристотелем:

- 1) принципу рівноправ'я сторін (← гарантування майбутньої безпеки членам соціуму);
- 2) принципу поваги до власності (← встановлення справедливості в суперечках)⁹³;
- 3) принципу великої спільної праці (← об'єднання людей).

⁹³ Пор. «**Моє – це моє, твоє – це твоє, і воно є чужим для мене**».

Порушення першого принципу має серед своїх прямих наслідків суспільно небезпечні 1) розбрат; 2) образу безчестям; 3) гнів і 4) жагу до помсти. З іншого боку, порушення другого принципу призводить до несправедливих зазіхань на чуже. Нарешті, порушення третього принципу призводить до превалювання особистих інтересів над спільними цінностями. В підсумку ми отримуємо вражаючий своєю ефективністю набір конфліктогенів – провокаторів конфліктів різного рівня і складності, які не «знімаються» переконливою логікою і ціннісними судженнями, а «прописують» нас у світі безпосередніх вражень / почуттів або настроїв / уявлень, де панують бездоказові, проте вкрай переконливі для їхніх носіїв установки віри [40, с. 15–16].

2. Стосовно стану «злагода», що передбачає тотожність «приватних» розумінь, то він ґрунтується на неспростовному знанні або його – особливо значущому для представників інтелектуального типу «**ОБИВАТЕЛЬ**» – побутовому «двійнику». Йдеться про колективний досвід поколінь. Цей стан здатен спричинити переведення згаданих розумінь до розряду пресупозицій, на підставі яких соціум зазвичай і здійснює свої прогностичні оцінки через зняття ентропії *resp.* підвищення рівня зрозумілості окремих станів справ і / або картини світу в цілому. Тож суспільство і держава мають дбати про високий статус знання, на підставі якого приймаються спільні для соціуму

рішення, а також про надійний знаттєвий зв'язок поколінь (= безперешкодну трансляцію знань). Інакше не уникнути непорозумінь, що можуть легко перетворитися на конфлікт.

3. Стан «розыжність», за яким криється відмінність «приватних» розумінь, що піддаються кількісному обліку, не призводить до нарощування наявного пресупозиційного фонду, проте передбачає його суттєву проблематизацію, наслідки якої неочевидні. Сам по собі він не є підставою для конфлікту, натомість підвищує рівень аномальності сирконстантів наявного стану справ з огляду на невіршеність тематизованих у проблематизації питань. Це може як стимулювати появу нових, цікавих для суспільства і держави, «приватних» розумінь, так і провокувати майбутній конфлікт. Ось чому важливо спеціально створювати умови / процедури / майданчики для вільного обговорення наявних розбіжностей за мирними комунікативними протоколами з дотриманням адекватного мовленнєвого етикету і норм ефективної комунікації. При цьому наростання / затухання потенційно конфліктних дій прямо залежить від:

- 1) владних повноважень акторів наявного стану справ;
- 2) наявності / сили чинної норми / норм;
- 3) цінності звичного стану «мир» для соціуму.

4. Стан «незгода», за яким криється різниця «приватних» розумінь, так само як і попередній, не призводить до нарощування наявного пресупозиційного фонду і, прямо передбачаючи його суттєву проблематизацію завдяки процедурі **фокусування** в комунікативній рамці «старе ↔ нове», потребує чітких інтелектуальних рішень⁹⁴. Ця потреба, за якою криється відкрита **конкуренція** «приватних» розумінь, своєю чергою, провокує:

- 1) посилення значення владних повноважень акторів наявного стану справ;
- 2) применшення ними значення наявності / сили чинної норми / норм;
- 3) зниження цінності звичного стану «мир» для соціуму, коли цінностям приписується лише відносне значення, і вони оголошуються служницями окремих інтересів.

Сам по собі стан «незгода» є справжнім передвер'ям конфлікту, суттєво підвищуючи рівень аномальності сирконстантів наявного стану справ з огляду не лише на нерозв'язаність тематизованих у проблематизації питань, але й на тенденцію вирішувати їх саме на конкурентних засадах, з активним використанням «владного» ресурсу – в тому числі 1) авторитету, 2) соціального статусу і 3) риторичної вправності комуні-

⁹⁴ В комунікативній лінгвістиці фокус часто визначається як «комунікативний або логічний центр висловлювання» [57, с. 323].

кантів. Це може стати реальною небезпекою для суспільства і держави, які мають спеціально плекати силу норм і спільних цінностей (= інститутів).

5. Нарешті, стан «конфлікт», за яким криється суперечність «приватних» розумінь, замість переговорів із приводу «каузальної атрибуції» для узгодження згаданих розумінь передбачає можливість суперечки «на перемогу», яка часто розгортається на тлі порушення трьох головних засад мирного життя, наведених трохи раніше⁹⁵. Таким чином, конфлікт завершує формування пресупозиційного фонду, достатнього для суттєвого розуміння *resp.* підсумкового з'ясування наявного стану справ – і тим максимізує рівень аномальності наріжних для нього сирконстантів – складників прототипічної ситуації. Це, в свою чергу, призводить до поляризації конкурентних «приватних» розумінь, за якою – їхня повна протилежність, отже – **війна**. Звідси – необхідність для суспільства і держави «тримати руку на пульсі» конфліктних дій, станів і подій, слідкуючи за тим, аби не обмежена законом влада не перетворилася на **сваволю**, не забезпечений владою **закон** – на **анархію**, а не підпертий законною владою і повновладдям закону **порядок** – на **безлад**.

Саме на ці висновки наштовхує нас аналіз «гнівного» конфлікту в Гомеровій «Іліаді», і саме ці міркування свого часу надихнули автора статті на розробку процедури лінгвоонтоепістемологічного аналізу конфлікту, яка стосовно його першого етапу врешті отримала такий вигляд:

- 1) тематизування звичного і вихідного щодо можливого конфлікту «станів справ» на тлі спільних сирконстантів – складників прототипічної ситуації;
- 2) визначення рівня «нормальності» / аномальності останніх;
- 3) уточнення характеру зафіксованих аномалій з огляду на історичні факти культури – прецеденти, правила, заборони;
- 4) локалізація предметних галузей знання, актуальних для задовільної інтерпретації прототипічної ситуації та її складників-сирконстантів;
- 5) визначення «провідників» – інструментів «потрапляння до сфери знання»;
- 6) проблематизація знання у «приватних» розуміннях акторів – прямих учасників обох «станів справ» на тлі сирконстантів прототипічної ситуації;
- 7) градування «приватних» розумінь на шкалі становлення (по)розуміння;
- 8) зонування «приватних» розумінь на шкалі становлення розуміння з огляду на «зону конфлікту»;
- 9) ідентифікація конфлікту.

⁹⁵ Див. пункт 1 коментаря до таблиці III.

Залишається ще раз (на щастя, не на Скамандрійському лузі чи попід Скейськими воротами!) зустрітись із героями гомерівського епосу, аби доповнити процедурні моменти першого етапу експертизи, наприкінці якого ми нарешті побачили народження конфлікту в розу-

мі, на рівні строгого поняття – як справжнього предмета знання. Доповнити їхніми інтелектуальними «сусідами», здатними ефективно «обмацати» думкою другий етап такої експертизи, про що докладніше – іншим разом. Отож – зачекаймо.

Список літератури

- Аристотель. Большая этика / Аристотель // Сочинения : в 4 т. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4. – С. 295–374.
- Аристотель. Риторика / Аристотель // Античные риторики. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1978. – С. 15–164.
- Арутюнова Н. Д. Аномалии и язык (К проблеме языковой «картины мира») / Н. Д. Арутюнова // Вопросы языкознания. – 1987. – № 3. – С. 3–19.
- Арутюнова Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Н. Д. Арутюнова, Е. В. Падучева // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1985. – Вып. XVI : Лингвистическая прагматика. – С. 3–42.
- Блаженный Августин. Об истинной религии / Августин Блаженный // Энхиридион, или О вере, надежде и любви. – К. : УЦИММ-ПРЕСС, 1996. – С. 226–289.
- Гаспаров М. Л. Античная риторика как система / М. Л. Гаспаров // Античная поэтика. Риторическая теория и литературная практика. – М. : Наука, 1991. – С. 27–59.
- Исаева В. И. Глава 3. Принципы межполюсных отношений конца V – середины IV в. до н. э. / В. И. Исаева // Античная Греция : Проблемы развития полиса. – М. : Наука, 1983. – Т. 2 : Кризис полиса. – С. 73–120.
- История политических и правовых учений : учебник для вузов / под общей ред. В. С. Нерсесянца. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 736 с.
- Кун Т. Структура научных революций / Т. Кун. – М. : Прогресс, 1977. – 304 с.
- Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. XXIII : Когнитивные аспекты языка. – С. 12–51.
- Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада / Ж. Ле Гофф. – М. : Прогресс, Прогресс-Академия, 1992. – 376 с.
- Лосев А. Ф. Античная мифология в ее историческом развитии / А. Ф. Лосев // Мифология греков и римлян. – М. : Мысль, 1996. – С. 5–680.
- Лосев А. Ф. Античная философия истории / А. Ф. Лосев. – СПб. : Алетей, 2000. – 256 с.
- Лосев А. Ф. Античный космос и современная наука / А. Ф. Лосев // Бытие – имя – космос / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1993. – С. 61–612.
- Лосев А. Ф. Гомер / А. Ф. Лосев. – 2-е изд., испр. – М. : Молодая гвардия, 2006. – 400 с. : ил. – (Жизнь замечательных людей : Сер. биогр. ; Вып. 994).
- Лосев А. Ф. Музыка как предмет логики / А. Ф. Лосев // Форма – Стиль – Выражение / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1995. – С. 405–602.
- Лосев А. Ф. Философия имени / А. Ф. Лосев // Бытие – имя – космос / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1993. – С. 613–801.
- Остин Дж. Л. Слово как действие / Дж. Л. Остин // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. XVII : Теория речевых актов. – С. 22–129.
- Падучева Е. В. Семантические исследования (Семантика времени и вида в русском языке; Семантика нарратива). – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – С. 232–243.
- Пиндар. Истмийские песни. 8. <<Свадьба Фетиды>> Клеандру Эгинскому / Пиндар // Пиндар. Вакхилид. Оды. Фрагменты. – М. : Наука, 1980. – С. 178–182. – (Литературные памятники).
- Платон. Тимей / Платон // Собр. соч. : в 4 т. / Платон. – Т. 3. – М. : Мысль, 1994. – С. 421–500.
- Платон. Хармид / Платон // Собр. соч. : в 4 т. / Платон. – Т. 1. – М. : Мысль, 1994. – С. 341–371.
- Поварнин С. И. Спор. О теории и практике спора / С. И. Поварнин // Логика и риторика. Хрестоматия. – Минск : Тетра-Системс, 1997. – С. 471–589.
- Решетникова Е. Пёсья инвектива в «Илиаде» [Электронный ресурс] / Е. Решетникова // Отечественные записки : Журнал для медленного чтения. – 2014. – № 6 (63). – Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/2014/6/pesyia-Invectiva-v-iliade>. – Заглавие с экрана.
- Рождественский Ю. В. Введение в культуроведение / Ю. В. Рождественский. – М. : ЧеРО, 1996. – 288 с.
- Рождественский Ю. В. Введение в общую филологию / Ю. В. Рождественский. – М. : Высш. школа, 1979. – 224 с.
- Рождественский Ю. В. Теория риторики / Ю. В. Рождественский. – М. : Добросвет, 1999. – 482 с.
- Росс Л. Человек и ситуация. Перспективы социальной психологии / Л. Росс, Р. Нисбетт. – М. : Аспект Пресс, 1999. – 429 с.
- Сватко Ю. І. «Гнів, богине, услав Ахіллеса, Пелесева сина», або Вступ до онтоепістемологічної експертизи одного «гнівного» конфлікту / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА. – 2016. – Т. 188 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–21.
- Сватко Ю. І. Духовна безпека особистості в епоху «пост-»: її кордони і вороги / Ю. І. Сватко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць. – Северодонецьк : СхУНУ ім. В. Даля. – 2017. – Вип. 3 (78). – С. 238–259.
- Сватко Ю. І. Ефективна організація як культурний проект (мистецтво традиції, комунікативна вправність, мирне розв'язання проблем, оцінка) / Ю. І. Сватко // Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. – К. : [Т-во конфліктологів України], 2005. – Вип. 4. – С. 81–90.
- Сватко Ю. І. Європейський Світ Людини: його максими і конфлікти / Ю. І. Сватко // Конфліктологічна експертиза: теорія і методика. – К. : [Т-во конфліктологів України], 2006. – Вип. 5. – С. 74–81.
- Сватко Ю. І. Имя как Текст и Текст как Имя: лингвистические и лингвофилософские основания анализа : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : 10.02.01+10.02.19 / Ю. І. Сватко. – Краснодар, 1994. – 653 с.
- Сватко Ю. І. Конфлікти в галузі державного управління: риторичний вимір / Ю. І. Сватко // Конфліктологічна експертиза: теорія й методика. – К. : [?], 2008. – Вип. 6. – С. 71–85.
- Сватко Ю. І. Конфлікт як предмет знання / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА. – 2013. – Т. 149 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–9.
- Сватко Ю. І. Методологічні засади європейського філософування в аспекті софійного синтезу / Ю. І. Сватко // Magisterium : зб. наук. ст. – К. : [Кієво-Могилянська академія], 2012. – Вип. 47 : Історико-філософські студії. – С. 3–27.
- Сватко Ю. І. Між царством необхідності і царством імовірності / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА. – 2012. – Т. 128 : Філософія та релігієзнавство. – С. 16–21.
- Сватко Ю. І. Міф про кредит у світлі тексту про кредит, або Вправа з прикладної філософії-2 / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА. – 2015. – Т. 167 : Філософія та релігієзнавство. – С. 22–30.
- Сватко Ю. І. Наприкінці Світу Людини: духовність, цінності, компетенція, освіта / Ю. І. Сватко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : збірник наукових праць. – К. : СхУНУ ім. В. Даля. – 2015. – Вип. 3 (66). – С. 174–197.
- Сватко Ю. І. Онтоепістемологія конфлікту як складова конфліктологічної експертизи: індикатори, мова, рішення (за лаштунками інформаційного маскараду) / Ю. І. Сватко // Наукові записки НаУКМА. – 2015. – Т. 175 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–21.

41. Сватко Ю. І. Перспективи філософської освіти в Україні у світлі стратегічних завдань ЮНЕСКО в галузі філософії / Ю. І. Сватко // Філософська освіта в Україні: історія і сучасність : колективна монографія. – К. : Аграр Медіа Груп, 2011. – С. 230–288.
42. Сватко Ю. І. Рівні конфлікту та рівні обману, або Справа про «інформаційний маскаррад» (студії з практичного майданознавства) / Ю. І. Сватко // Наукові записки НАУКМА. – 2014. – Т. 162 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–16.
43. Сватко Ю. І. Смысловая организация учебного философского текста : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / Ю. І. Сватко. – М., 1988. – 240 с.
44. Сватко Ю. І. Типи інтелектуалів і культурно-історичні моделі інтелектуального життя (одна з можливих версій європейського досвіду осягання історії) / Ю. І. Сватко // Українські інтелектуали: погляд із сьогодення : зб. ст. – К. : Дельта, 2006. – С. 8–68.
45. Сепир Э. Коммуникация / Э. Сепир // Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М. : Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1993. – С. 210–215.
46. Соловьёв В. С. Оправдание добра. Нравственная философия / В. С. Соловьёв // Сочинения в 2 т. – М. : Мысль, 1990. – Т. I. – С. 47–580.
47. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. – М. : Прогресс, 1988. – 656 с. – (Языковеды мира).
48. Филлмор Ч. Основные проблемы лексической семантики / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Радуга, 1983. – Вып. XII : Прикладная лингвистика. – С. 74–122.
49. Фролов Э. Д. Глава 5. Панэллинизм в политике IV в. до н. э. / Э. Д. Фролов // Античная Греция : Проблемы развития полиса. – М. : Наука, 1983. – Т. 2 : Кризис полиса. – С. 157–207.
50. Фрост Р. Стихи / Р. Фрост // Сборник ; на англ. яз. с параллельным русским текстом. – М. : Радуга, 1986. – 432 с.
51. Фукидид. История / Фукидид. – СПб. : Наука, 1999. – 590 с. – (Историческая библиотека).
52. Хомский Н. Глубинная и поверхностная структура / Ноам Хомский // Картезианская лингвистика. Глава из истории рационалистической мысли. – М. : КомКнига, 2005. – С. 69–106.
53. Цицерон Марк Туллий. Об ораторе / Марк Туллий Цицерон // Три трактата об ораторском искусстве. – М. : Наука, 1972. – С. 75–252.
54. Цицерон. О дивинации / Цицерон // Философские трактаты. – М. : Наука, 1985. – С. 191–298. – (Памятники философской мысли).
55. Чейф У. Данное, контрастивность, определённость, подлежащее, топика и точка зрения / У. Чейф // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1982. – Вып. XI : Современные синтаксические теории в американской лингвистике. – С. 277–316.
56. Шталь И. В. Гомеровский эпос. Опыт текстологического анализа / И. В. Шталь. – М. : Высш. школа, 1975. – 246 с.
57. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики / І. Б. Штерн. – К. : АртТек, 1998. – 336 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).
58. Ямвлих. Жизнь Пифагора / Ямвлих. – М. : Алетея, Новый Акрополь, 1998. – 248 с.
59. Lausberg H. Handbuch der literarischen Rhetorik: Eine Grundlegung der Literaturwissenschaft / H. Lausberg. – Stuttgart : Franz Steiner Verlag, 1990. – 983 s.
60. Liddell H. G. A Greek-English Lexicon / H. G. Liddell, R. Scott, H. S. Jones, R. McKenzie. – Oxford : Clarendon Press, 1940. – 2115 p.
61. O62. The Republic of Plato / The Republic of Plato / edited by James Adam, MA. – Cambridge : University Press, 1902. – Vol. 1. – Books I–V. – 365 p.

Yu. Svatko

CONFLICT IN THE LIGHT OF INTEGRATED LINGUISTIC, ONTOLOGICAL, AND EPISTEMOLOGICAL EXPERTISE: THE BACKSTAGE OF ‘QUARREL’ BETWEEN ACHILLES AND AGAMEMNON, OR A POSTFACE FOLLOWING THE INTRODUCTION

This article completes a series of studies by the same author covering conflict theory, or conflict as a subject matter of knowledge. It has been written with an interdisciplinary approach integrating theoretical basics and applied toolsets of philosophy, linguistics, semiotics, history, and cognitive science, to impart the status of strict science, including the appropriate conceptual framework, to contemporary conflict studies.

The article is an extensive step-by-step self-commentary on procedural issues in conflict expertise focusing – for the second time – on the “angry” conflict between Achilles and Agamemnon presented in Homer’s “Iliad” as one of the pattern conflicts in the European civilization. The author is performing reflection over his own research experience, in order to explain the phases, causal and teleological substantiation, conceptual and instrumental support, the common track of analytical thought at the first phase of [integrated] linguistic, ontological, and epistemological conflict expert study concluded with answer to the question: “Can a certain abnormal state of affairs be treated as conflict?”

The article defines the nine “steps” allowing conflict identification: 1) making subject of the usual and initial, as related to a conceivable conflict, “state of affairs” in conjunction with the adjuncts, the latter being common constituents of the prototypical situation; 2) defining the level of “normality” / abnormality thereof; 3) expert finding of patterns of registered abnormalities, as seen in the light of historical facts of culture – precedents, rules, bans; 4) locating the subject matter areas of knowledge for an acceptable interpretation of the prototypical situation and its constituents; 5) defining the “conductors” – the tools for “getting to knowledge”; 6) problematizing knowledge in “private” understandings of actors being immediate participants of both “states of affairs” against the background of adjuncts of the prototypical situation; 7) gauging “private” understandings over the understanding scale; 8) zoning “private” understandings over the understanding scale as related to the “conflict zone” (= controversies of “private” understandings); 9) identifying conflict.

Keywords: integrated linguistic, ontological, and epistemological conflict expertise; knowledge, understanding; topic, thesis, problem, problematization; history, worldview, state of affairs, prototypical situation, circumstants; understanding scale; Iliad, Achilles, Agamemnon.

Матеріал надійшов 09.11.2017